

TRIBUNÁL

IUS ECCLESIAE ET VERITAS

Informácie a články z kánonického a konfesného práva
<http://tribunal.kapitula.sk>

2/2007
VI. ročník

OBSAH ČÍSLA

ÚVODNÍK

PRECHODNÍ PÁPEŽI 1
prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

DOKUMENTY

SUMMORUM PONTIFICUM 2
Benedikt XVI.

**LIST BISKUPOM
PRI PRÍLEŽITOSTI PUBLIKOVANIA
APOŠTOLSKÉHO LISTU
SUMMORUM PONTIFICUM
O POUŽÍVANÍ RÍMSKEJ LITURGIE
SPRED REFORMY
V ROKU 1970** 5
Benedikt XVI.

KOMENTÁRE

**KOMENTÁR
K MOTU PROPRIO
SUMMORUM PONTIFICUM** 8
prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

NÁUČNÉ ČLÁNKY

**JURISDIKCIA PRAVOSLÁVNÝCH
BISKUPOV PO DRUHOM
VATIKÁNSKOM KONCILE** 12
Ivan Žužek, SJ

**NÁSILIE PÁCHANÉ
NA LUĎOCH S MENTÁLNYM
POSTIHNUTÍM** 18
JUDr. Lubica Cehlárová

**VYŽIVOVACIA POVINNOSŤ
NA SLOVENSKU** 22
Mgr. Štefan Machaj

OSOBNOSTI

**ANNIBALE BUGNINI
REFORMÁTOR POKONCILOVEJ
RÍMSKEJ LITURGIE** 29
prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

INFORMÁCIE

**POROVNANIE BISKUPSKÉHO
OMŠOVÉHO OBLEČENIA OBOCH
FORIEM RÍMSKEHO RÍTU** 32
Dr. Jozef Skupin

PRECHODNÍ PÁPEŽI

Tento názov nie je v Katolíckej cirkvi v oblube a aj ja zdieľam názor, že je nesprávny. Každý – pápeža nevnímajúc - je predseda v úrade len akoby prechodne, dočasne, nie navždy. Preto pomenovať pontifikát niektorých pápežov ako „prechodný“, nie je správne. No tí, čo a priori neodmietajú tento názov a považujú ho za nedôstojný, argumentujú, že tento pojem berie do úvahy vyšší vek zvoleného pápeža, z čoho konzekventne vyplýva aj jeho relatívne krátkodobejšia možnosť ovplyvňovať cirkevné dianie. Logicky by to teda malo byť v poriadku. Za takého považovali Jána XXIII., ktorý bol zvolený za pápeža v konkláve v roku 1958 ako 77-ročný a jeho pontifikát trval 5 rokov (1958-1963). Keď v roku 2005 bol zvolený za pápeža 78-ročný Benedikt XVI. akosi podvedome aj jemu tento názov

„prischol“. Roky sú predseda len roky a nedá sa ich ani zastaviť, ani otočiť, aby plynuli smerom nazad. A nech si nahovára kto chce, čo chce, roky vedú s človekom urobiť svoje. Avšak predseda títo, povedal by som, „vekom zrelší“ pápeži prekvapujúco vynikajú mimoriadnou odvahou urobiť v Cirkvi neočakávané, priam „revolučné“ kroky. Kto by bol o blahoslavenom Jánovi XXIII. povedal, že zvolá Druhý vatikánsky koncil a vyvolá takú búrlivú diskusiu vo vnútri Cirkvi, čo niekedy dospelo aj k neočakávaným konzekvenciám. Ale napriek niektorým negatívnym javom, ktoré mu niektorí pripisujú – odhliadnuc od toho, či oprávnené, alebo nie – bol to skutočne bezprecedentný a pozitívny „manéver“ Petrovho nástupcu s Pet-

(pokračovanie na druhej strane)

rovou loďou v celom minulom storočí. Zdá sa, že tento „manéver“ sme v Cirkvi nedokázali doposiaľ „predýchať“, lebo kde-kto sa oháňa koncilom, ale vysvetľuje si ho po svojom, ako keby sa koncil natrvalo vysporiadal s tradíciou, ktorou Cirkev žila pred koncilom. Asi tak nejako podobne, ako rozhodnutie Jána XXIII. zvolať koncil, pôsobí na mňa apoštolský list *Summorum Pontificum* súčasného pápeža, ktorým „vmanévroval“ pokoncilovú liturgickú reformu späť do vôd po-tridentskej tradície. Mnohí sme sa cítili už tak vyrovnaní s minulosťou, mali sme už svoje vychodené liturgické chodníčky, mysleli sme, že s klasickými jazykmi už máme „pokoj“ a módou sa stalo pestovať moderné živé reči a tu odrazu pápežovo *motu proprio*... Iste, ako sa píše v sprievodnom pápežovom liste biskupom, je to len mimoriadna forma, ale pri pozornejšom čítaní človek veľmi skoro pochopí, že ak príde veriaci na svedčanie a požiada o pápežom nazvanú mimoriadnu formu, alebo ak určitá komunita požiada o sv. omšu podľa misála z roku 1962, kňaz nemá dvakrát na výber, iste, ak nechce Boží ľud presvedčiť o tom, že nevie, čo by vedieť mal, alebo čo k jeho povolaniu patrí, ba čo je jeho povinnosťou v službe veriacim. Možno to niektorí v súvislosti so Slovenskom podceňujú, iní nedoceňujú a ďalším to možno ešte nedošlo a možno niektorým počas ich pozemského života ani vôbec nedôjde, o čo tu ide a budú si stále obhajovať svoj vlastný pokoj, svoj vlastný spôsob pastorácie. Avšak podľa môjho názoru, ide tu o bezprecedentný odvážny „manéver“ v posledných desaťročiach, ktorý sleduje dôležitý cieľ: chce rozohýbať „stojaté cirkevné vody“. Niektorí si totiž až príliš zvykli na svoje obvyklé návyky alebo na „pokoj od všetkého, čo narúša ich pokoj alebo na uprednostňovanie sice hrmotne viditeľných, ale menej podstatných aktivít. Možno už blízka budúcnosť ukáže, či som sa mýlil, alebo uvažoval správne.

Autor:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

SUMMORUM PONTIFICUM

Apoštolský list Benedikta XVI. vydaný ako motu proprio

Najvyšší veľkňazi sa až po dnešné časy vždy starali o to, aby Kristova Cirkev prinášala dôstojnú obeť Božej velebnosti, *na chválu a slávu Jeho mena* a *na úžitok celej svätej Cirkvi*.

Už od pradávnych čias platila zásada, ktorá má platiť aj do budúcnosti, podľa ktorej partikulárna cirkev má sa zhodovať s univerzálnou Cirkvou nielen čo sa týka náuky viery a znakov sviatosti, ale aj praxe, ktorá pochádza z všeobecne prijatej apoštolskej a nepretržitej tradície. Tá sa má zachovávať nielen kvôli vyhýbaniu sa omylom, ale naozaj aj kvôli tomu, aby sa predkladala neporušená viera, pretože *zákon modlitby* Cirkvi sa zhoduje so *zákonom viery*.¹

Medzi tými veľkňazmi, ktorí vynaložili takúto náležitú starostlivosť, vyniká meno Gregora Veľkého. On sa postaral o sprostredkovanie jednak katolíckej viery, jednak pokladov kultu a kultúry, ktoré nahromadili Rimania v predošlých storočiach novým európskym národom. Určil a rozkázal zachovať takú formu obety sv. omše, ako aj Božieho officia, aká sa slávila v Meste (Ríme). Mníchov a mníšky, ktorí kráčali podľa pravidiel sv. Benedikta, zvlášť povzbudzoval, aby všade, kde ohlasujú evanjelium, svojím životom osvetľovali tú najspásenosnejšiu myšlienku pravidiel: *pred bohoslužbou ničomu nedávaj prednosť* (kap. 43). Takýmto spôsobom posvätná liturgia podľa rímskeho spôsobu robila plodnú nielen vieru a zbožnosť, ale aj kultúru mnohých národov.

V každom prípade je jasné, že latinská liturgia svojimi rôznymi formami v Cirkvi vo všetkých časoch kresťanskej doby podnecovala premnohých svätých v duchovnom živote, mnohé národy posilňovala v náboženských čnostiach a oplodňovala ich zbožnosť.

Aby posvätná liturgia túto úlohu splnila účinnejšie, mnohí ďalší rímski veľkňazi v priebehu vekov vynakladali zvláštnu starostlivosť. Osobitne vyniká Pius V., ktorý s veľkým pastoračným úsilím, povzbudený Tridentným koncilom, celý kult Cirkvi obnovil, postaral sa o zdokonalenie liturgických kníh a tiež *podľa noriem otcov obnovovateľov* sa postaral o ich vydanie a odovzdanie na užívanie v Latinskej cirkvi.

Medzi liturgickými knihami mimoriadne vyniká Rímsky misál, ktorý sa vyvíjal v meste Rím a postupne v priebehu ďalších vekov priberal formy, ktoré majú veľkú podobnosť s tými, ktoré platia v prítomnosti.

*Rímski veľkňazi v nasledujúcich časoch mali úplne ten istý úmysel, keď vydávali nové liturgické knihy, aby obrad prispôsobili novým požiadavkám času, až na konci tohto nášho storočia zavŕšili obširnejšiu obnovu.*² Takto si počínali naši predchodcovia Klement III., Urban VIII., svätý Pius X.,³ Benedikt XV., Pius XII. a blahoslavený Ján XXIII.

V najnovších časoch Druhý vatikánsky koncil prejavil túžbu, aby sa Božiemu kultu venovala pozornosť a úcta, nanovo sa obnovil a prispôbil potrebám prítomnosti. Pohnutý touto túžbou náš predchodca najvyšší veľkňaz Pavol VI. roku 1970 potvrdil pre latinskú Cirkev obnovené liturgické knihy a sčasti aj úplne nové. Tieto boli potom preložené po svete do premnohých ľudových jazykov a s láskou ich prijali biskupi, kňazi a veriaci. Ján Pavol II. prepracoval tretie typické vydanie Rímskeho misála. Rímski veľkňazi si tak počínali, aby *táto liturgická akoby stavba [...] znova sa zaskvela vznešenosťou a krásou.*⁴

1. *Institutio generalis Missalis Romani*, Editio tertia, 2002, 397

2. Ioannes Pp. II, Litt. ap. *Vicesimus quintus annus* (4 decembris 1988), 3: AAA 81 ((1989), 899.

3. Ibid.

4. S. Pius Pp. X, Litt. Ap. *Motu proprio datae Abhinc duos annos* (23 Octobris 1913): AAS 5 (1913), 449-450; cfr. Ioannes Paulus II, Litt. ap. *Vicesimus quintus annus* (4 Decembris 1988) 3: AAA 81 (1989), 899.

V niektorých krajinách nemálo veriacich s predošlými liturgickými formami, ktoré hlboko ovplyvnili ich kultúru a ducha, s veľkou láskou a citom tak zrástli a stále v tom zotrávajú, že najvyšší veľkňaz Ján Pavol II., pohnutý pastoračnou starostlivosťou o týchto veriacich, roku 1984 zvláštnym Indultom *Quattuor abhinc annos*, ktorý vypracovala Kongregácia pre Boží kult, udelil možnosť užívať Rímsky misál, ktorý vydal roku 1962 Ján XXIII. V roku 1988 Ján Pavol II. znova apoštolským listom *Ecclesia Dei*, vydanom ako motu proprio, povzbudil biskupov, aby túto možnosť využili čo najrozsiahlejšie z úprimného srdca na úžitok všetkých veriacich, ktorí o to prosia.

Na základe prosieb týchto veriacich, o ktorých dlho uvažoval už náš predchodca Ján Pavol II., tiež po vypočutí otcov kardinálov v konzistóriu, ktoré sa konalo 23. marca 2006, po dôkladnom zvážení všetkého, za vzývania Ducha Svätého a v dôvere v Božiu pomoc, týmto apoštolským listom ustanovujeme to, čo nasleduje:

Článok 1. Rímsky misál, ktorý vydal Pavol VI., je *riadnym vyjadrením* „zákona modlitby“ Katolíckej cirkvi latinského obradu. Rímsky misál, ktorý vydal svätý Pius V. a blahoslavený Ján XXIII. obnovil jeho vydanie, má sa pokladať za *mimoriadne vydanie* tohto „zákona modlitby“ Cirkvi a kvôli ctihodnému a dlhodobému užívaniu sa mu má prikladať patričná úcta. Tieto dve vyjadrenia „zákona modlitby“ Cirkvi ani najmenej neprispievajú k rozdeleniu „zákona viery“ Cirkvi; sú to dve uskutocňovania jediného rímskeho obradu. Teda obetu sv. omše možno sláviť podľa typického vydania Rímskeho misála, ktorý schválil roku 1962 blahoslavený Ján XXIII. Tento misál nebol nikdy odvolaný. Toto slávenie treba pokladať za mimoriadnu formu liturgie Cirkvi. Podmienky, ktoré stanovujú predchádzajúce dokumenty *Quattuor abhinc annos* a *Ecclesia Dei* pre užívanie tohto misála, sa nahrádzajú tak, ako nasleduje:

Článok 2. Pri svätých omšiach, ktoré sa slávia bez účasti ľudu, ktorýkoľvek katolícky kňaz latinského obradu, či diecézny, alebo rehoľný, môže používať Rímsky misál, ktorý vydal blahoslavený pápež Ján XXIII. roku 1962, alebo Rímsky misál, ktorý schválil najvyšší veľkňaz Pavol VI. roku 1970, a to v ktorýkoľvek deň, okrem Posvätného trojdnia. K takému sláveniu, pri ktorom sa použije jeden alebo druhý misál, kňaz nepotrebuje žiadne dovoľenie ani od Apoštolskej stolice, ani od svojho ordinára.

Článok 3. Ak spoločenstvá inštitútov zasväteného života alebo spoločenstiev apoštolského života, či už pápežského, alebo diecézneho práva, pri slávení konventuálnej omše, čiže omše z príležitosti *zhromaždenia*, chcú sláviť sv. omšu podľa vydania Rímskeho misála, ktorý bol schválený roku 1962, je im to dovoľené. Ak by nejaké spoločenstvo alebo celý inštitút alebo spoločnosť takého slávenie chceli uskutočňovať často alebo častejšie, alebo trvalo, nech o tom rozhodnú vyšší predstavení podľa noriem práva a podľa osobitných zákonov a ustanovení.

Článok 4. Na slávení sv. omše, o ktorej je reč v art. 2., môžu mať účasť aj veriaci, ak sa zachová všetko, čo treba zachovať a ak to žiadajú samovoľne.

Článok 5. § 1. V tých farnostiach, kde spoločenstvo veriacich pretrvávajúco inklinuje k predchádzajúcej liturgickej tradícii, farár nech ich žiadosť slávenia svätej omše podľa obradu Rímskeho misála, vydaného roku 1962, s láskou prijme. Nech sa ale stará o to, aby dobro týchto veriacich sa zhodovalo s riadnou pastoračnou starostlivosťou o farnosť, pod vedením biskupa podľa normy kánona 392, aby sa vyhlo nesvornosti a napomáhalo sa jednote Cirkvi.

§ 2. Slávenie podľa misála blahoslaveného Jána XXIII. môže sa uskutočňovať vo feriálnych dňoch; v nedele a sviatky môže tiež byť jedna takáto sv. omša.

§ 3. Ak si želajú veriaci alebo kňazi, farár nech dovoľí slávenie touto mimoriadnou formou vo zvláštnych okolnostiach, ako sú vysluhovanie sviatosti manželstva, pohreby alebo príležitostné slávenia, napr. púte.

§ 4. Kňazi, ktorí užívajú misál blahoslaveného Jána XXIII., majú byť súci a nehatení právom.

§ 5. V kostoloch, ktoré nie sú farskými ani konventuálnymi, toto dovoľenie, o ktorom je reč vyššie, môže udeliť správca kostola.

Článok 6. Vo sv. omšiach, ktoré sa slávia za účasti ľudu podľa misála blahoslaveného Jána XXIII., čítania sa môžu predniesť aj v reči ľudu, pričom sa použijú texty, ktoré sú schválené Apoštolskou stolicou.

Článok 7. Kde nejaké spoločenstvo veriacich laikov, ktoré požiada farára o to, čo sa spomína v art. 5 § 1, a to nedostane, nech to oznámi dieceznému biskupovi. Od biskupa sa naliehavo žiada, aby ich želanie vypočul. Ak nemôže zabezpečiť takéto celebrowanie, vec nech predloží Pápežskej komisii *Ecclesia Dei*.

Článok 8. Biskup, ktorý chce vyhovieť žiadosti veriacich laikov, ale mu v tom bránia rôzne príčiny, nech túto záležitosť zverí Pápežskej komisii *Ecclesia Dei*, ktorá mu v tej veci poradí a pomôže.

Článok 9. § 1. Farár, po vážnom premyslení všetkého, môže udeliť aj povolenie užívať starý rituál pri vysluhovaní sviatosti krstu, manželstva, pokánia a pomazania chorých, ak usúdi, že to poslúži dobrú dušu.

§ 2. Ordinár môže udeliť povolenie vysluhovať sviatosť birmovania podľa starého Rímskeho pontifikálu, ak poslúži dobrú dušu.

§ 3. Klerikom, ktorí vlastnia posvätné stupne, je dovoľené používať aj Rímsky breviár, ktorý schválil roku 1962 blahoslavený Ján XXIII.

Článok 10. Miestnemu ordinárovi je dovoľené, ak to pokladá za vhodné, ustanoviť personálnu farnosť podľa normy kánona 518, v ktorej by sa slávil podľa staršej formy rímskeho obradu, a menovať duchovného správcu alebo rektora, pri zachovaní všetkého, čo sa má zachovať podľa práva.

Článok 11. Pápežská komisia *Ecclesia Dei*, ktorú založil Ján Pavol II. roku 1988,⁵ v plnení svojej úlohy ďalej pokračuje. Táto komisia nech má takú formu, povinnosti a normy činnosti, aké jej bude chcieť udeliť Rímsky veľkňaz.

Článok 12. Táto komisia, ktorá má tieto právomoci, bude ich vykonávať autoritou Svätej stolice a bude dohliadať na zachovávanie a aplikovanie týchto ustanovení.

Všetko, o čom sme vydaním tohto apoštolského listu motu proprio rozhodli, je pevné a potvrdené a nariaďujeme to zachovávať od 14. septembra tohto roku na sviatok Povýšenia sv. Kríža, pričom čokoľvek by bolo proti tomu, je neplatné.

V Ríme u Svätého Petra 7. júla 2007, v treťom roku nášho pontifikátu
Benedikt PP XVI.

Z latinského originálu preložil:

ThDr. Alojz Frankovský, PhD.

Preklad odborne lektorovali:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

ICDr. Miloš Pekarčík, PhD.

---

5. Cfr Ioannes Paulus Pp. II, Litt. ap. Motu proprio datae *Ecclesia Dei* (2 iulii 1988), 6: AAS 80 (1988), 1498.

BENEDIKT XVI

LIST BISKUPOM

PRI PRÍLEŽITOSTI PUBLIKOVANIA APOŠTOLSKÉHO LISTU MOTU PROPRIO *SUMMORUM PONTIFICUM* O POUŽÍVANÍ RÍMSKEJ LITURGIE SPRED REFORMY V ROKU 1970

Drahí spolubratia v episkopáte.

S veľkou dôverou i nádejou kladiem do vašich pastierskych rúk nový apoštolský list, vydaný z vlastného popudu, o používaní rímskej liturgie spred reformy uskutočnenej v roku 1970. Dokument je výsledkom dlhých úvah, mnohých konzultácií a modlitieb.

Správy a úsudky vyslovené bez primeranej informovanosti spôsobili nie malé nepochopenia. Voči dokumentu, ktorého obsah ešte reálne ani nepoznali, nastali navzájom odporujúce si reakcie počnúc tými, ktorí dokument s radosťou vítali až po tých, ktorí ho tvrdo odmietali.

V neprospech dokumentu smerujú priamo dva druhy obáv, ktorými sa chcem v tomto liste podrobnejšie zaoberať.

Na prvom mieste existuje obava, že týmto dokumentom utrpí úder vážnosť Druhého vatikánskeho koncilu a liturgická reforma ako jedna z jej podstatných rozhodnutí sa dostane do pochybností. Táto obava je však bez základu a je nepodložená. Žiada sa predovšetkým povedať, že misál vydaný Pavlom VI. a následne dvakrát vydaný v reedícii Jánom Pavlom II., bol a zostane ako bežný spôsob – riadna forma – slávenia Eucharistickej liturgie. Avšak posledné vydanie Rímskeho misála spred koncilu vydaného autoritou Jána XXIII. v roku 1962 a používaného aj na koncile, môže sa používať ako mimoriadna forma liturgického slávenia. Nie je vhodné hovoriť o týchto dvoch vydaniach Rímskeho misála, akoby išlo o „dva rity“. Ide skôr o dvojaké používanie jediného a toho istého ritu. Čo sa týka misála z roku 1962 ako mimoriadnej formy omšovej liturgie, chcel by som poukázať na fakt, že tento misál nebol nikdy právnym rozhodnutím zrušený, a teda principiálne bol vždy dovolený. V čase vydania nového misála sa nepovažovalo za nevyhnutné vydať vlastné normy pre používanie predchádzajúceho misála. Pravdepodobne sa vychádzalo z predpokladu, že pôjde iba o niekoľko málo jednotlivých prípadov, ktoré sa budú riešiť príležitostne. Avšak neskôr sa ukázalo, že nebolo málo tých, ktorí sa cítili silne spojení s používaním tohto spôsobu vyjadrenia rímskeho ritu, ktorý sa im od detstva stal priam familiárnym. Bolo to predovšetkým v krajinách, v ktorých liturgické hnutie poskytlo osobám primeranú liturgickú formáciu a dovtedajšia forma liturgického slávenia sa im stala skutočne hlboko vžitou. Všetci vieme, že pre hnutie vedené arcibiskupom Lefebvrom sa vernosť predchádzajúcemu misálu stala symbolom odporu; avšak dôvody rozdelenia, ktoré tým vzniklo, majú omnoho hlbšie korene. Mnohé osoby, ktoré prijali jasne záväzný charakter Druhého vatikánskeho koncilu a boli verní pápežovi a biskupom, samy túžili nájsť

takú formu svätej liturgie, ktorá by sa im stala tiež vžitou a drahou. Toto nastalo aj preto, že na mnohých miestach sa neslávila liturgia verne podľa predpisov nového misála, ale dokonca ho začali chápať ako určité povolenie, ba až povinnosť na osobnú kreativitu, čo viedlo často k takým deformáciám slávenia liturgie, že to bolo nad rámec toho, čo bolo možné zniesť. Hovorím z vlastnej skúsenosti, pretože aj ja som žil v tom období so všetkými jej očakávaniami a nepochopeniami. A videl som ako deformovane a svojvoľne slávená liturgia hlboko poranila osoby, ktoré boli úplne oddané viere Cirkvi.

Pápež Ján Pavol II. preto videl, že je povinný dať normatívny rámec pre používanie misála z roku 1962. Urobil to apoštolským listom motu proprio *Ecclesia Dei*, ktorý vydal 2. júla 1988. Toto motu proprio však neobsahovalo presné predpisy, ale vo všeobecnosti sa apelovalo na dobromyseľný postoj biskupov voči „správnym aspiráciám“ tých veriacich, ktorí žiadali používanie predchádzajúceho rímskeho rítu. Pápež chcel takýmto spôsobom vyjsť v ústrety predovšetkým Bratstvu sv. Pia X., aby znova došlo k nastoleniu plnej jednoty s nástupcom sv. Petra a aby sa zahojila rana tohto rozdelenia, ktorá sa pociťovala stále bolestnejšie. Žiaľ, toto sa doposiaľ nepodarilo. Avšak niektoré spoločenstvá s vďačnosťou prijali možnosti, ktoré im poskytlo motu proprio. Mimo týchto spoločenstiev však používanie misála z roku 1962 ostalo ťažkým problémom, pretože chýbali presné právne normy na jeho používanie a biskupi sa často obávali, že dôjde k spochybneniu rozhodnutí Druhého vatikánskeho koncilu až k spochybneniu jeho vážnosti vôbec. Bezprostredne po ukončení Druhého vatikánskeho koncilu sa mohlo predpokladať, že používanie misála z roku 1962 budú žiadať iba staršie osoby, ktoré vyrástali spolu s ním. Medzitým sa však jasne ukázalo, že aj mladí ľudia objavujú túto formu liturgie a pociťujú, že ich priťahuje a že v nej nachádzajú aj im vlastný spôsob svojho osobného stretnutia s tajomstvom Najsvätejšej Eucharistie. Takto vzišla potreba vydať jasnejšie právne predpisy, čo v čase motu proprio z roku 1988 nebolo predvídateľné. Normy tohto nášho motu propria majú zámer oslobodiť biskupov od povinnosti ako vyhodnotiť a aký postoj zaujať k rôznym situáciám.

Na druhom mieste, v rámci diskusií očakávania tohto motu proprio boli vyslovené obavy, že rozšírenie možnosti používania misála z roku 1962 spôsobí neporiadok alebo až nevraživosť vo farských komunitách. Ani táto obava sa mi neukazuje ako reálne podložená. Totiž predpokladom pre používanie starého misála je liturgická formácia na primeranej výške a tiež priaznivý postoj k latinskému jazyku. Jeden i druhý predpoklad dnes už nie sú častým zjavom. Už aj z toho možno vidieť, že nový misál iste zostane riadnou formou rímskeho rítu nie iba z dôvodu, že je to tak právne nariadené, ale že to vyplýva z reálnej situácie, v akej žijú komunity veriacich.

Pravda, nechýbajú prípady, kde sa to so starou latinskou liturgickou tradíciou preháňa a niekedy sú to aj sociálne dôvody, ktoré viažu veriacich praktizovať túto tradíciu. Vaša láska a pastoračná múdrosť bude tu stimulom i vedením k jej zdokonaleniu. Napokon dve používané formy rímskeho rítu si môžu byť navzájom aj obohatením: do starého misála môžu a musia byť vložené noví svätci a niektoré nové prefácie. Komisia *Ecclesia Dei* je v kontakte s rôznymi spoločenstvami, kde používajú starú liturgickú prax a zvažuje, aké budú v tomto smere praktické možnosti. A pri slávení omše podľa misála Pavla VI. sa môže prejavíť, silnejším spôsobom než tomu bolo doposiaľ, jej skutočná posvätnosť, ktorá tak silne priťahuje mnohých k starobylej praxi. Najsilnejšia garancia, že misál Pavla VI. zjednotí farské komunity a že ho budú radi používať, spočíva v tom, že sa liturgia bude sláviť s veľkou úctou a v súlade s liturgickými predpismi. Práve toto zviditeľní duchovné bohatstvo a teologickú hĺbku tohto misála.

Dozreli vo mne aj pozitívne dôvody, ktoré ma motivovali vydaním tohto motu propria zosúčasniť motu proprio z roku 1988. Ide o smerovanie k vnútornému zmiereniu v lone Cirkvi. Keď hľadím do minulosti na delenia, ktoré v priebehu dejín trhali Kristovo telo, opakovane dochá-

dzam k presvedčeniu, že v tých kritických momentoch dejín, v ktorých sa rozdelenie ešte len rodilo, cirkevná vrchnosť zodpovedná za zachovanie alebo znovuzískanie zmierenia a jednoty neurobila všetko, čo mala urobiť. Som presvedčený, že ak sa v Cirkvi nekonalo vtedy, keď sa konaf mali, tí, ktorí nekonali, mali svoj podiel viny, že pri rodiaciach sa rozdeleniach nedošlo ku ich konsolidácii. Tento pohľad na minulosť sa v súčasnosti mení na povinnosť: urobiť všetko preto, aby všetkým opravdivo túžiacim po jednote sa umožnilo v tejto jednote ostať alebo znova ju nadobudnúť. Prichádza mi na um jeden výrok z Druhého listu Korinťanom, kde Pavol píše: „Pre vás, Korinťania, sa otvorili naše ústa a rozšírilo naše srdce. Nie v nás máte málo miesta, ale vo svojom srdci máte málo miesta... Odvdáčte sa takisto, rozšírite sa aj vy“ (2 Kor 6, 11-13). Pavol to síce hovorí v inom kontexte, ale jeho pozvanie sa môže a musí dotknúť aj nás v oblasti tejto témy. Rozšírme úprimne svoje srdcia a nechajme tam vstúpiť všetko, čomu viera poskytuje priestor.

Nejestvuje nijaký protiklad medzi prvou a druhou formou Rímskeho misála. V liturgickej histórii existuje rast a vývoj, nie zlomy. To, čo pre minulé generácie bolo posvätným, ostane posvätným a veľkým aj pre nás a nemôže to byť zrazu úplne zakázané alebo dokonca považované za škodlivé. Nech nám robí dobre všetkým zachovávať bohatstvá, ktoré vyrástli vo viere a v modlitbe Cirkvi a dať im to správne miesto. Pochopiteľne, žiť v plnej jednote znamená aj to, že kňazi spoločenstiev používajúcich tradičnú liturgiu principiálne nemôžu vylúčiť slávenie podľa nových liturgických kníh. Ak bola uznaná hodnota a posvätnosť nového rítu, nebolo by vhodné ho principiálne ako celok odmietnuť.

Drahí spolubratia, na záver chcem podčiarknuť, a veľmi mi to leží na srdci, že nijakým spôsobom tieto nové normy neobmedzujú vašu autoritu a zodpovednosť ani v oblasti liturgie, ani v oblasti pastorácie vašich veriacich. Každý biskup je moderátorom liturgie vo vlastnej diecéze (porov. Sacrosanctum concilium, 22: „*Sacrae Liturgiae moderatio ab Ecclesiae auctoritate unice pendet quae quidem est apud Apostolicam Sedem et, ad normam iuris, apud Episcopum.*“).

Nič sa teda neuberá z autority biskupa, ktorého úlohou ostáva bdieť a strážiť, aby sa všetko konalo v pokoji. Ak by vznikol nejaký problém, ktorý by farár nedokázal vyriešiť, miestny ordinár môže vždy do riešenia problému vstúpiť, avšak v súlade s ustanoveniami noriem tohto motu proprio.

Naviac vás vyzývam, drahí spolubratia, aby ste napísali Svätej Stolicí výsledok vašich skúseností a to 3 roky potom, ako vstúpi do platnosti toto motu proprio. Ak by sa naozaj ukázali nejaké vážne ťažkosti, budú sa hľadať spôsoby ich vhodného riešenia.

Drahí spolubratia, s vďačnosťou i dôverou zverujem vašim pastierskym srdciam tieto stránky i normy uverejnené v motu proprio. Vždy majme na mysli slová apoštola Pavla napísané kňazom do Efezu: „*Dávajte pozor na seba a na celé stádo, v ktorom vás Duch Svätý ustanovil za biskupov, aby ste pásli Božiu Cirkev, ktorú si získal vlastnou krvou*“ (Sk 20, 28).

Tieto nové predpisy zverujem tiež mocnému príhovoru Márie, Matky Cirkvi a zo srdca udeľujem svoje apoštolské požehnanie vám, drahí spolubratia, farárom vo vašich diecézach, všetkým kňazom, ostatným vašim spolupracovníkom, ako aj všetkým vašim veriacim.

Dané u Svätého Petra 7. júla 2007

Benedikt PP XVI.

Z talianskeho originálu preložil:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

Preklad odborne lektorovali:

ThDr. Alojz Frankovský, PhD.

ICDr. Miloš Pekarčík, PhD.

KOMENTÁR

K MOTU PROPRIO

SUMMORUM PONTIFICUM

Úvod

Tento komentár k apoštolskému listu pápeža Benedikta XVI. *Summorum Pontificum*, ako aj k sprievodnému listu toho istého pápeža adresovanému biskupom, iste nenahradí prečítanie pôvodného textu. motu proprio bolo napísané v latinčine a jeho pápežský sprievodný list v taliančine. Preklady a ich komentáre chcú iba upriamiť pozornosť na niektoré vybrané aspekty.

1. Disciplinárny (právny) charakter textu

Napriek tomu, že motu proprio sa týka liturgie a liturgických záležitostí, nie je liturgickým, ale právnym predpisom Rímskeho veľkňaza. Z hľadiska obsahu sa liturgickými záležitosťami zaoberá najmä štvrtá kniha Kódexu kánonického práva, ale ani v kódexe nejde o liturgické, ale o právne predpisy Cirkvi. K tomuto názoru som dospel zo samotného usporiadania motu proprio *Summorum Pontificum*, ktoré je usporiadané do článkov a paragrafov typických pre právny text, ale aj z toho, že pápež používa cirkevnú právnu terminológiu v texte motu proprio i v sprievodnom liste (napr. „*normatívny rámec pre používanie misála...*“ alebo „*tento misál nikdy nebol právne zrušený...*“) Preto treba brať do úvahy kán. 2 spomínaného kódexu, ktorý stanovuje zásadu nadradenosti (supremácie) právneho (disciplinárneho) predpisu nad liturgickým, ak by boli voči sebe navzájom v rozpore.¹

2. Niektoré nejasnosti

2.1. Bol alebo nebol právne zrušený tridentský misál?

Ako prvý prípad uvádzam nasledovné vyjadrenie pápeža uvedené v čl. 1. motu proprio, kde Benedikt XVI. píše: „*Proinde Missae Sacrificium, iuxta editionem typicam Missalis Romani a B. Ioanne XXIII anno 1962 promulgatam et numquam abrogatam... celebrare licet*“ (slov. „*Teda obeť sv. omše podľa typického vydania Rímskeho misála blahoslaveným Jánom XXIII. v roku 1962 promulgovaného a nikdy nezrušeného... je dovolené sláviť.*“). Toto vyjadrenie by malo znamenať, že misál Pia V. naposledy pred koncilom reformovaný pápežom blahoslaveným Jánom XXIII. v roku 1962 nikdy nebol právne zrušený a zakázaný a dodnes teda

bolo možné podľa neho sláviť sv. omšu. Rovnaký pápežov výrok nachádzame aj v sprievodnom liste Benedikta XVI. adresovanom biskupom, kde sa uvádza nasledovné vyjadrenie: „*Quanto all'uso del Messale del 1962... vorrei attirare l'attenzione sul fatto che questo Messale non fu mai giuridicamente abrogato e, di conseguenza, in linea del principio, restó sempre permesso*“ (slov. „*Čo sa týka misála z roku 1962... chcel by som poukázať na fakt, že tento misál nikdy nebol právne zrušený, a teda principiálne bol vždy dovolený.*“). Interpretácia tohto tvrdenia je v podstate taká istá, ako pri predchádzajúcom výroku. V tejto súvislosti vzniká otázka: bol alebo nebol predkoncilový misál Jána XXIII. zrušený, resp. právne zrušený? Alebo ju možno formulovať inak: bolo alebo nebolo doposiaľ možné slobodne sláviť predkoncilovú omšu? Odpovede treba hľadať vo formulácii predchádzajúcej disciplinárnej legislatívy týkajúcej sa liturgie.

Ako **prvý argument** nám môže poslúžiť promulgácia prvého pokoncilového misála, ktorý vstúpil do liturgických dejín pod názvom „*misál z roku 1970*“ alebo „*misál Pavla VI.*“ Totiž pápež Pavol VI. 3. apríla 1969 vydal apoštolskú konštitúciu *Missale romanum*, ktorou promulgoval nový Rímsky misál. Text Konštitúcie bol uverejnený v: *Notitiae* 5 (1969), str. 142-146. V závere konštitúcie sa nachádzajú tieto slová: „*Nostra haec autem statuta et praescripta nunc et in posterum firma et efficacia esse et fore volumus, non obstantibus quatenus opus sit. Constitutionibus et Ordinationibus Apostolicis a Decessoribus Nostris editis, ceterisque praescriptionibus etiam peculiari mentione et derogatione dignis*“ (str. 146). Slovenský preklad textu konštitúcie sa nachádza v: *Rímsky misál obnovený podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu uvedený do platnosti pápežom Pavlom VI.*, Typis Polyglottis Vaticanis 1980, str. 11-18. Na 18. strane môžeme čítať vyššie uvedený latinský text konštitúcie v slovenskom preklade takto: „*Chceme, aby Naše nariadenia a predpisy platili a zachovávali sa teraz i v budúcnosti. Preto prestávajú platiť apoštolské konštitúcie a nariadenia našich predchodcov, ako aj ostatné predpisy akéhokoľvek druhu, ktoré by nariaďovali niečo iné.*“ Z uvedeného vyjadrenia by teda malo vyplývať, že misál promulgovaný Jánom XXIII. v roku 1962 bol zreformovaný natoľko, že sa mohlo akceptovať len to, čo bolo prevzaté do misála Pavla VI. a sv. omšu bolo de iure i de facto možné sláviť len podľa misála Pavla VI.

Druhý argument. Kongregácia pre Boží kult vydala 3. októbra 1984 osobitný indult pod názvom *Quattuor abhinc annos* (slov. Už sú to štyri roky), ktorým na základe pápežského poverenia udelila diecéznym biskupom fakultu, na základe ktorej mohli

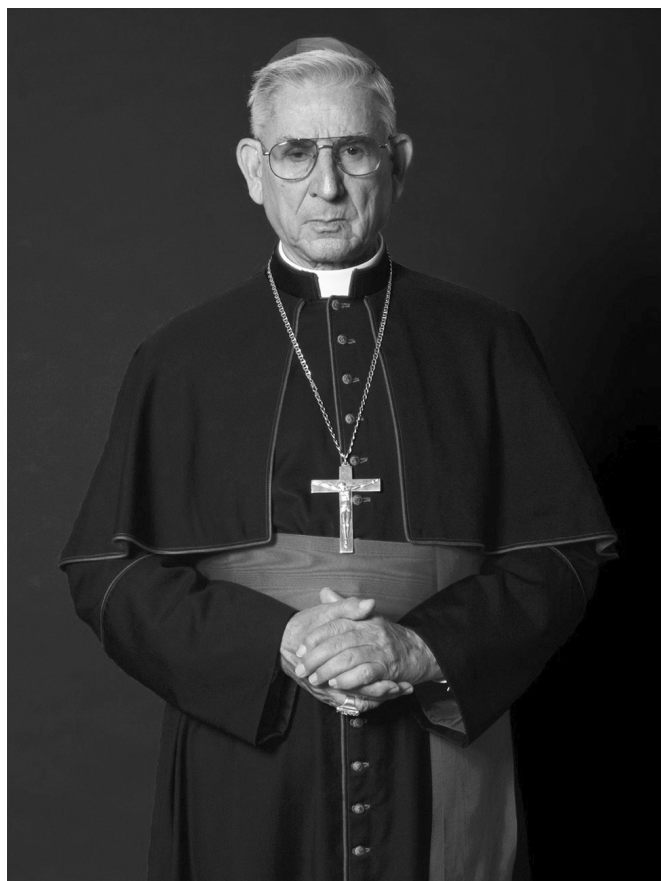
1. Kán. 2 CIC: „*Codex plerumque non definit ritus, qui in actionibus liturgicis celebrandis sunt servandi; quare leges liturgicae hucusque vigentes vim suam retinent, nisi earum aliqua Codicis canonibus sit contraria.*“

povolíť kňazom a veriacim uznávajúcim tridentský rítus, používať Rímsky misál z roku 1962 avšak len za určitých stanovených podmienok uvedených v spomínanom indulte (v: *Acta Apostolicae Sedis* 76/1984, s. 1088-1089). V tejto súvislosti vzniká otázka: ak nebolo slávenie podľa misála z roku 1962 nikdy právne zakázané (a teda vždy dovolené), prečo vznikol takýto indult kongregácie z nariadenia Jána Pavla II.? Nestačila iba deklarácia, v ktorej by sa deklarovalo, že používanie misála z roku 1962 nebolo nikdy zakázané a je dovolené?

Tretí argument. 18. októbra 1988 došlo k zmene predpisov z roku 1984. V uvedený dátum vydal predseda Pápežskej komisie *Ecclesia Dei* list s informáciou, že dostal od Jána Pavla II. fakultu udeľovať dovolenie, na základe predbežnej žiadosti, sláviť sv. omše podľa typického vydania misála z roku 1962, a potom ako o tom informoval miestneho diecézneho biskupa (v: *Acta Apostolicae Sedis* 82/1990, s. 533-534). To znamená, že táto právomoc bola odňatá diecéznym biskupom a udelená predsedovi Komisie *Ecclesia Dei*. Tieto predpisy budú záväzné až do 14. septembra 2007, kedy nadobudne účinnosť motu proprio *Summorum Pontificum* Benedikta XVI. publikované 7. júla 2007. Aj tu možno konštatovať to isté: ak predkoncilová liturgia nebola zakázaná, stačila deklarácia, ktorou by sa konštatoval faktický stav, že na nič nie je potrebné povolenie, lebo spomínaná liturgia nie je zakázaná, a teda je platná a možno podľa nej sláviť sv. omšu.

Conclusio. Máme pred sebou motu proprio Benedikta XVI. a vieme, že ide o dokument pápežského magistéria. Vieme aj ďalšiu skutočnosť: „nemecký“ pápež vyniká výškou a precíznosťou svojej erudície. Preto si myslím, - a to je podľa môjho názoru správna interpretácia textu - že súčasný pápež nikdy počas svojho života nezdieľal presvedčenie (a nezdieľá ho ani teraz), že predkoncilová liturgia bola niekedy a niektorým jeho predchodcom de iure zakázaná. Podľa neho bola vždy dovolená (sic!). Z hľadiska vyššie uvedeného nie je podstatné, že ak by sa nejaký kňaz pokúsil sláviť predkoncilovú liturgiu, mohol mať problémy u svojho biskupa. K tejto problematike Jozef Ratzinger ešte ako kardinál povedal toto: „Na rozvíjanie správneho vedomia vo veciach liturgie je dôležité skončiť so zakazovaním liturgických foriem platných do roku 1970. Ten, kto sa dnes zasadzuje za udržanie tejto liturgie alebo sa na nej zúčastňuje, je pokladaný dobre že nie za malomocného. Tu sa končí akákoľvek tolerancia, akoby táto liturgia v dejinách ani nejestvovala. Lenže týmto sa dáva do kľatby vlastne celá minulosť Cirkvi. Ako potom možno dôverovať jej prítomnosti, ak je to tak? Nechápem, poviem otvorene, prečo sú toľkí moji biskupskí spolubratia v tejto veci takí netolerantní...“²

2. J. RATZINGER, *Boh a svet; viera a život dnes* (rozhovor s Petrom Seewaldom), SSV, Trnava 2002, s. 337. Na tomto mieste bude vhodné uviesť aj ďalší jeho citát, v ktorom uvádza, že „na Západe došlo k tomu, že pápež autoritou Petra dôraznejšie požadoval liturgické zákonodárstvo a tým stanovil právnu inštanciu pre ďalšie formovanie liturgie... Po Druhom vatikánskom koncile vznikol dojem, že pápež môže vo

Kardinál Darío Castrillón Hoyos,
predseda Pápežskej rady *Ecclesia Dei*

2.2. Farnosti na báze rítu ustanovuje miestny ordinár?

Benedikt XVI. v článku 10 motu proprio uvádza niečo, čo je v rozpore s predpismi Kódexu kánonického práva Jána Pavla II. z roku 1983. Podľa tohto článku môže miestny ordinár zriadiť personálnu farnosť s vlastným duchovným správcom (lat. *capellanus*) alebo správcom (lat. *rector*), ktorej komunita bude sláviť sv. omšu podľa misála z roku 1962. Nejasnosť nie je v tom, že uvádza niečo v rozpore s kódexom, lebo v súčasnosti je on najvyšším zákonodarcom Cirkvi a môže meniť predpisy svojho predchodcu, ale v tom, či to skutočne mení, alebo či bolo jeho úmyslom predpisy kódexu zmeniť.

„Art. 10. *Fas est Ordinario loci... paroeciam personalem ad normam canonis 518 pro celebrationibus iuxta formam antiquiorem ritus romani erigere aut rectorem vel cappellanum nominare, servatis de iure servantis*“ (slov. „Miestny ordinár môže... zriadiť personálnu farnosť v zmysle kán. 518, v ktorej by sa konali obrady podľa staršej formy rímskeho rítu a menovať tam duchovného alebo správcu, pri zachovaní všetkého, čo sa podľa práva zachovať má.“).

veciach liturgie vlastne všetko, predovšetkým keď koná na podnet ekumenického koncilu. Faktom však ostáva jedno: Prvý vatikánsky koncil nedefinoval pápeža ako absolútneho monarchu, ale práve naopak: ako záruku poslušnosti voči Slovu: jeho právomoc sa viaže na tradíciu viery a to platí aj v oblasti liturgie. Nevytvárajú ju úrady...“ - J. RATZINGER, *Duch liturgie*, Dobrá kniha, Trnava 2005, s. 134.

3. Ďalšie poznámky

Prvý argument. Podľa kán. 515 zriaďovanie každej farnosti (teda aj personálnej) prináleží výlučne diecéznemu biskupovi po predbežnom vypočutí mienky kňazskej rady (porov. kán. 515 § 2; generálny vikár a biskupský vikár by to mohol urobiť platne iba na základe osobitného poverenia vydaného diecéznym biskupom – porov. kán. 134 § 3). Benedikt XVI. v článku 10 posúva veci iným smerom: podľa neho môže personálnu farnosť zriadiť na báze používania rímskeho rítu alebo presnejšie na báze používania predkoncilového rímskeho rítu (nielen pre slúženie sv. omše, ale i vysluhovania iných sviatostí). A čo je ďalšou novinkou: takúto farnosť môže zriadiť miestny ordinár čiže podľa kán. 134 § 2 nielen diecézny biskup, ale aj generálny vikár a biskupský vikár.

Vyvstáva otázka: aby generálny vikár alebo biskupský vikár mohol zriadiť personálnu farnosť na báze používania rímskeho tridentského rítu potrebuje alebo nepotrebuje osobitný mandát diecézneho biskupa v zmysle predpisu kán. 134 § 3? Problematickou pri interpretácii čl. 10 sa ukazuje formula „*servatis de iure servandis*“ (slov. „*pri zachovaní všetkého, čo treba podľa práva zachovať*“).

Podľa môjho názoru, článkom 10 Benedikt XVI. nemení predpisy CIC (práve vďaka spomínanej formule). To potom znamená, že generálny vikár alebo biskupský vikár v rámci svojej kompetencie môže vydať zriaďovaciu listinu takejto rituálnej farnosti iba na základe osobitného mandátu diecézneho biskupa, ktorý je povinný predtým si vypočuť stanovisko kňazskej rady.

Druhý argument. Z 10. článku však vyvstáva ďalšia otázka, lebo na čele takejto farnosti má byť duchovný (lat. *cappellanus*) alebo správca (lat. *rector*), ale bližšie tieto úrady nešpecifikuje. Kódex Jána Pavla II. pozná cirkevný úrad duchovného správcu (lat. *cappellanus*), ktorý spravuje komunitu veriacich a je podriadený priamo diecéznemu biskupovi (nie farárovi) (porov. kán. 564), ale cirkevný úrad „rektora“ pozná iba v súvislosti s kňazským seminárom (porov. kán. 239 § 1). Kódex však pozná cirkevný úrad správcu kostola (lat. *rector ecclesiae*) (porov. kán. 556). Je teda zaujímavé, že na čele personálnej komunity praktizujúcej predkoncilovú liturgiu môže byť vymenovaný kňaz do funkcie rektora (čl. 10 motu proprio).

Kto ich do úradu menuje? Duchovného správcu, o ktorom sa píše v kán. 564, menuje miestny ordinár, ktorý na menovanie nepotrebuje mandát diecézneho biskupa, lebo ho má z práva, z kódexu, hoci sa žiada zachovanie princípu stanoveného sv. Ignáčom Antiochijským „*nihil sine Episcopo*“.

Správcu kostola, o ktorom sa píše v kán. 557, menuje diecézny biskup (generálny vikár alebo biskupský vikár v rámci svojej právomoci iba na základe osobitného mandátu udeleného diecéznym biskupom v zmysle kán. 134 § 3). Rektora seminára menuje cirkevná vrchnosť určená v štatúte seminára (porov. kán. 237 § 2). Rektora komunity praktizujúcej tridentskú liturgiu menuje miestny ordinár (čl. 10 motu proprio), rešpektujúc však spomínanú zásadu sv. Ignáca Antiochijského.

3.1. Široké možnosti

Benedikt XVI. vyšiel v maximálnej miere v ústrety veriacim, ktorí inklinujú k tridentskej liturgii. Umožnil im bez vážnejších ťažkostí sláviť sv. omšu podľa misála z roku 1962 (čl. 2), prijímať sviatosť krstu, manželstva, pokánia a pomazania chorých, ale i birmovania podľa predkoncilových liturgických predpisov (čl. 9 § 1-2) a klerikom aj modlitbu predkoncilového breviára (čl. 9 § 3). Posúdenie pastoračnej situácie pre vhodnosť použitia predkoncilového rítu zveril farárom (porov. napr. čl. 9, § 1). Možné ťažkosti rieši farár s diecéznym biskupom, ktorý sa môže poradiť s Komisiou Ecclesia Dei.

Svojím motu proprio dal Benedikt XVI. širokú byrokratickú voľnosť pri slávení liturgie podľa predkoncilových liturgických kníh. Diecézni biskupi a farári sú tu postavení do neľahkej úlohy: asi sa niektorí nevyhnú tomu, že sa budú musieť naučiť sláviť starobylú predkoncilovú liturgiu podľa starobylých liturgických predpisov. A ešte sa nevie, čo to urobí s veriacimi, ak v susednej farnosti budú takisto rímski katolíci, len obrady budú mať odlišné.

3.2. Farári

V pokoncilovej teologickej odbornej spisbe sa pojem „farár“ používal veľmi zriedkavo (určitú výnimku tvorila odborná cirkevnoprávna spisba). Uprednostňoval sa skôr pojem „kňaz“. Lenže pre cirkevného právnika nie je kňaz ako kňaz: jeden je farárom, iný správcom farnosti, ďalší kanonikom, zase ďalší dekanom, potom správcom kostola alebo duchovným správcom, alebo kaplánom... tých možností je naozaj dosť. Kňazov môže byť dosť, ale iba farár je definovaný ako „*pastor proprius*“ (vlastný pastier), ktorý spravuje komunitu veriacich farnosti. Podobne je to aj s biskupmi: nie je biskup ako biskup. Je rímsky biskup, diecézny biskup, titulárny biskup a nie je to to isté. Hlavou miestnej Cirkvi je iba diecézny biskup. Preto treba úlohy v Cirkvi rozlišovať, lebo aj keď niečo vyzerá takmer rovnako, aj sa to volá skoro rovnako, z právneho hľadiska to nemusí byť ani rovnaké, ani to isté.

Benedikt XVI. aj v prípade farárov ukázal svoju znalosť tradičnej kánonickej dištinkcie. V jeho motu proprio sa pojem farár používa dosť často. Ak som mal dojem, že Tridentský koncil vydal pre farárov katechizmus a Cirkev im venovala primeranú pozornosť (aspoň z kníh som mal ten dojem), po Druhom vatikánskom koncile akoby po nich „zľahla zem“, až kým sa neobjavili opäť vo svojej vážnosti a zodpovednosti v motu proprio súčasného pápeža. Ak teda český *Katolícky týdeník* (č. 29/2007, s. 1) komentoval pápežovo motu proprio titulkom „*Tridentská alebo pokoncilní mše? Volba je na knězi*“, dovolím si ich trochu poopraviť: „...*volba je na farárovi*“ (hoci podľa mňa, nie celkom – viď nasledujúce riadky)

3.3. Malý „manévrovací“ priester

Napriek tomu, čo už tu bolo napísané, z celkového chápania motu propria Benedikta XVI. o používaní tridentskej liturgie tým, ktorý v konečnom dô-

sledku „rozhoduje“ o jej používaní je komunita čiže určitá skupina veriacich majúca záujem o slávenie takejto liturgie. Farári sú tu postavení do pozície, v ktorej nemajú veľký „manévrovací“ priestor či majú, alebo nemajú vyhovieť žiadosti spoločenstva: pápež v motu proprio ich dôrazne žiada, aby im vyhovel. Diecézny biskup zasahuje iba vtedy, ak si farár nevie sám rady alebo ak vznikajú v tejto súvislosti nejaké problémy. Avšak diecézni biskupi sú v motu proprio postavení ešte do zložitejšej situácie: majú pripraviť kňazov na takéto liturgické slávenia, hoci to motu proprio expresis verbis výslovne nespomína. Jednoducho Benedikt XVI. postavil nekompromisne diecéznych biskupov i kňazov pred novú a možno aj neľahkú úlohu.

3.4. Možné vedľajšie účinky

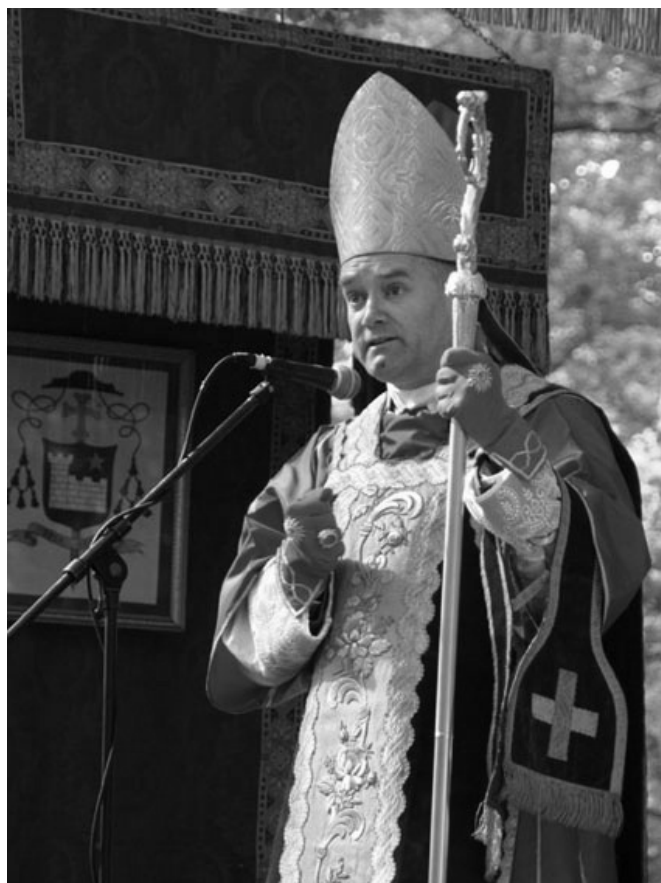
Z motu proprio Benedikta XVI. nemožno vylúčiť ani určité „vedľajšie účinky“. Jeho názory sú známe z jeho kníh a publikácií. Napríklad možným vedľajším účinkom by mohla byť sv. omša, ktorú bude kňaz slúžiť chrbtom k ľudu (Benedikt XVI. to nazýva presnejšie tvárou na Východ v očakávaní Krista, ktorý je slnkom nášho života), nie versus populi. S tým súvisí dopad aj na architektúru interiéru starobyklých kostolov, kde sa už nebudú eventuálne stavať kamenné alebo drevené obetné stoly, lebo ich jednoducho nebude treba.³ Budú sa stavať iba v novopostavených kostoloch.

Alebo napríklad eucharistická modlitba sa nebude celá modliť nahlas, ako to zdôrazňuje kardinál Ratzinger v knihe „*Duch liturgie*“ a dá sa širší priestor silenciu alebo ľudovým nábožným spevom tak, ako to bolo kedysi a proti čomu sa donedávna tak vehementne v istých kruhoch bojovalo, diskutujúc niekedy silou argumentov, inokedy silou vplyvu, až kým súčasný pápež „pokoncilovosť“ trochu neupravil voči „predkoncilovosti“. Akoby nám chcel povedať, že všetko s mierou. Ba aj to povedal, že to, čo bolo pred koncilom posvätné, ostalo posvätným aj po koncile. Aj keď tým nechcel povedať, že nič netreba meniť a zdokonaľovať. Možných vedľajších účinkov môže byť aj viac. Či však vôbec budú a aké budú, uvidíme.

Záver

V tejto chvíli, keď motu proprio Benedikta XVI. nadobúda účinnosť a sme na začiatku určitého liturgického pohybu, ťažko sa vyjadriť a ešte ťažšie niečo hodnotiť či niečo predpovedať. Ide o rozhodnutie,

3. Mám na mysli historické kostoly, v ktorých sa budovali obetné stoly. Keď som vo svojej farnosti stál aj ja pred týmto problémom, obchádzal som podobné kostoly a hľadal inšpiráciu. Vtedy som si uvedomil, koľké nerozumné a nešťastné zásahy sa urobili do tradičného a historického liturgického priestoru sanktuária, ak sa tam umiestnil obetný stôl, ktorý tam bol jednoducho „cudzím“ prvkom. V máloktorom kostole som našiel „šťastne“ vyriešený liturgický priestor. Iná vec sú novovybudované chrámy. Tam budovanie obetných stolov je akosi už prirodzenou záležitosťou. Som presvedčený, že po motu proprio Benedikta XVI. sa už viac kňazov odváži slúžiť bohoslužbu obety tvárou k hlavnému oltáru (a teda chrbtom k ľudu), pričom bohoslužbu slova (ako časť sv. omše) bude slúžiť tvárou k ľudu.

Biskup Bernard Fellay,
najvyšší predstavený Bratstva sv. Pia X.

ktoré niektorí prijali s radosťou, iní hľadiac na veľké úsilie v oblasti liturgickej praxe po roku 1970, sa nachádzajú v nemalých rozpakoch. Sám Benedikt XVI. chce reakcie na toto motu proprio vyhodnocovať už o tri roky neskôr. No už teraz možno povedať, že sme sa ocitli približne tam, kde sa nachádzajú východné cirkvi, ktoré raz slávia Liturgiu sv. Bazila, inokedy sv. Jána Zlatoústeho. Okrem toho by som si dovoľil povedať ešte jedno: motu proprio *Summorum Pontificum* považujem za doteraz najradikálnejší krok, aký doteraz vo svojom pontifikáte Benedikt XVI. urobil. Zdá sa, že tzv. prechodní pápeži, ktorých tak zvyknú označovať z dôvodu vyššieho veku,⁴ v ktorom boli zvolení v konkláve, obvykle vedľa urobiť v Cirkvi poriadny vietor. Mám pocit, že „určitý vietor“ dňom Povýšenia sv. Kríža roku Pána 2007 skutočne v Cirkvi začína.

Autor:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

Lektorovali:

ThDr. Alojz Frankovský, PhD.
Dr. Jozef Skupin

4. Takto napríklad nazývali pápeža blahoslaveného Jána XXIII., ktorý tiež sa stal pápežom v pokročilom veku, a predsa zvolal Druhý vatikánsky koncil.

JURISDIKCIA PRAVOSLÁVNÝCH BISKUPOV

PO DRUHEM VATIKÁNSKOM KONCILE

Uznala Katolícka cirkev po Druhom vatikánskom koncile jurisdikciu biskupov pravoslávnych cirkví? Je to veľmi aktuálna otázka, na ktorú snáď už dnes možno dať odpoveď dostatočne jasnú a odlišnú, aká bola pred koncilom. A hoci ide o moju osobnú mienku, je ovocím dlhodobého bádania a štúdia. Jej obsah ostáva stále otvorený na dialóg a na vedeckú diskusiu a vždy podlieha úsudku Magistéria Cirkvi. Skôr než začnem písať o téme, je potrebné, aby sme sa chápali terminologicky. V tejto štúdii pod pojmom „*jurisdikcia*“ nechceme označovať to, čo sa má na mysli pod pojmami „*jurisdictio delegata, mandata, vicaria, suppleta*“ (hoci aj to by sa dalo prinajmenšom nepriamo), o ktorých sa píše v kánonickom práve, ale máme na mysli to, čo sa v kódexe vyjadruje pod pojmom „*iurisdictio ordinaria*“. Ide o nie celkom najšťastnejší pojem, že istý autor zaoberajúc sa tým istým problémom v súvislosti s pravoslávnyimi biskupmi hovoril radšej o „*posvätnej moci, ktorá je účinnou*“ (lat. *potestas sacra quae est efficax*).¹

Obdobie rozdelenia pred Druhým vatikánskym koncilom

Deväť storočí, ktoré predchádzali Druhému vatikánskemu koncilu, postoj Katolíckej cirkvi voči pravoslávnyim biskupom bol nasledovný: príslušníci odlúčenej hierarchie boli považovaní za nelegitímnych a v tom bolo implicitne vyjadrené aj to, že aj ich úradné úkony sú nelegitímne. Toto bolo vyjadrené veľmi často a veľmi jasne v dokumentoch Svätej stolice, že vykonávanie „*jurisdikcie*“ členmi pravoslávnej hierarchie sa musí chápať iba ako úkony vykonávané *de facto*.²

Z analýzy spomínaných dokumentov skúmanej vo svetle historicko-kánonickej disciplíny vyplýva, že dôvody takéhoto postoja, ako sa zdá, možno zhrnúť do nasledovných poznatkov: na prvom mieste sa vychádza z predpokladu, že z dôvodu existencie schizmy sa všetci pravoslávni nachádzajú v stave verejne známej veľkej exkomunikácie; následne pravoslávni biskupi sú teda suspendovaní a divinis, pretože boli vysvätení osobami, ktoré boli schizmatikmi a aj exkomunikované; a biskupi boli taktiež považovaní za neplatne zvolených alebo menovaných do svojich úradov jednak preto, že z dôvodu svojho stavu boli nespôsobilí (inabill) na tieto úlohy a tiež preto, že ich voľbu alebo menovanie vykonali osoby exkomunikované, teda nespôsobilé na platné právne úkony. Tento postoj v Katolíckej cirkvi pretrvával vo svojej podstate od začiatku schizmy. Urban II. (1088-1099) oslobodil spod exkomunikácie byzantského cisára pretože, ako poznamenáva de Vries „*bolo nemožné si čo len predstaviť odstránenie schizmy bez úkonu oslobodenia spod exkomunikácie*.“³

Spomínaný postoj bol vtedy pochopiteľný, pretože išlo o osoby narodené v čase pred schizmou, a teda bolo možné ich chápať ako katolíkov. Ale ako plynul čas, storočie za storočím, tento postoj sa ukazoval ako nepochopiteľný, hoci ho bolo možné takto vysvetľovať vo svetle polemických vzťahov medzi katolíkmi a pravoslávnyimi. Katolícka trestnoprávna disciplína bola teda aplikovaná voči pravoslávnyim skutočne dôsledne a tvrdo. Avšak je pravdou, že niektorí cirkevní právnici, opierajúc sa o učenie encykliky *Ad evitanda* Martina V. z roku 1418 považovali vykonávanie jurisdikčnej moci pravoslávnyimi biskupmi za platné, hoci nedovolené. Toto ich učenie sa však nedostalo do praxe. Pravoslávnyim biskupom niektorí boli ochotní priznať iba tzv. supľujúcu jurisdikciu (*iurisdictio suppleta*) aj to iba pre vnútorné fórum pre dobro veriacich duší, na základe ktorého biskupi a kňazi mohli vysluhovať platne sviatosti zmierenia, birmovania a asistovať pri sviatosti manželstva. Nakoľko však supľujúca jurisdikcia je iba tam, kde skutočná nejstuuje, takéto učenie prakticky bolo iba potvrdením tézy, že pravoslávni biskupi nevlastnia nijakú jurisdikciu.

Bol tu aj ďalší argument pre tvrdenie, že pravoslávni biskupi nemajú nijakú jurisdikciu: presvedčenie, že sa nachádzajú úplne mimo Cirkvi (hoci sa zastával názor, že ako na pokrstených sa na nich vzťahujú všetky povinnosti, no nevzťahujú sa na nich nijaké práva), a preto pravoslávnych veriacich odlúčených od Ríma riadia *de facto*, nie však *de iure*. Kódex (kán. 87 CIC 1917) deklaroval, že každý pokrstený je v Cirkvi osobou (*persona in Ecclesia*), avšak upresňuje, že každé právo takejto osoby sa stráca, ak existuje fakt odlúčenia od spoločenstva Cirkvi. V encyklike *Mystici Corporis* Pius XII. upresňuje, že členmi Cirkvi sú iba tí, ktorí „*prijali obmytie krstom, vyznávajú pravú vieru a neodlúčili sa od spoločenstva*.“⁴ Čiže byť členom Cirkvi a užívať v nej aj práva (medzi ktoré patrí napríklad aj jurisdikcia), si vyžaduje tri predpoklady: krst, vyznávanie katolíckej viery, jednota s Katolíckou cirkvou. A nakoľko posledné dva predpoklady sa u pravoslávnych nenachádzajú a ide o základné povinnosti každého pokrsteného, preto pravoslávnych nepovažovali za členov Cirkvi, a teda ani im nepriznávali nejaké práva. Hovoriť o jurisdikcii pravoslávnych biskupov vo svetle takéhoto učenia bolo skutočne veľmi ťažké.

To, čo tu bolo povedané o krste, bolo možné aplikovať aj na biskupskú konsekráciu.⁵ Totiž pred prijatím vysviacky je potrebné vyznať katolícku vieru a prijať ju v spoločenstve Katolíckej cirkvi (ide o osobitne požadované povinnosti). Keďže pravoslávni biskupi tieto povinnosti nevykonávajú, nelegitímne vykonávajú aj moc z vysviacky vyplývajúcu. V tomto svetle treba chápať aj vyjadrenia, akým napríklad bolo vyjadrenie Klementa VIII.: „*recipiunt*

1. W. BERTRAMS, *De gradibus communionis in doctrina Concilii Vaticani II*, In: *Gregorianum* 47 (1966), 286-305.

2. Porov. W. DE VRIES, *Rom und die Patriarchate des Ostens*, Freiburg-München 1963, 358-359.

3. W. DE VRIES, *Rom und die Patriarchate des Ostens*, Freiburg-München 1963, s. 330.

4. AAS 35 (1943) s. 202.

5. V tomto bode nasledujeme učenie, ktoré v podstate sformuloval vo svojom článku Bertrams a ktorý bol vyššie mnou citovaný.

quidem ordinem, sed non executionem,“⁶ ktorú zopakoval Benedikt XIV.⁷ aj Lev XIII.: „*Nikto nemôže mať účasť na moci, ak nie je zjednotený s Petrom; preto je absurdné, ak niekto nachádzajúci sa mimo Cirkvi koná tak, ako by bol v nej.*“⁸ Naviac sa vtedy myslelo, že spoločenstvá veriacich úplne odlúčené od Ríma, ktoré spravujú pravoslávni biskupi, právne vlastne neexistujú alebo existujú, ako sa vyjadril de Vries, iba akosi „*v základe*“. Skutočne, v roku 1824 sa istá komisia kardinálov výslovne zaoberala otázkou: čím vlastne je patriarchát odlúčený od Ríma? A odpoveď znela veľmi radikálne: *de iure* nejestvuje.⁹ O 60 rokov neskôr si už takúto otázku vôbec ani len výslovne nepoložili, ale ako východisko zobrali – išlo o patriarchát Koptskej pravoslávnej cirkvi – tento fakt: právne nie je ničím.¹⁰ A hoci je pravdou, že v predchádzajúcich storočiach Katolícka cirkev zastávala menej radikálny postoj, v skutočnosti spoločenstvá pravoslávnych veriacich nikdy nepovažovala za opravdivé cirkvi.

Vyvrátiť tento radikálny postoj voči pravoslávny m cirkvám nemôžu ani dokumenty, v ktorých sa uvádza, že pravoslávni biskupi, ktorí pristúpili na zjednotenie s Rímom, formálne neodvolávali svoje odpadlivosť a formálne z nich nebola odňatá exkomunikácia. Odvolanie odpadlivosť v skutočnosti bolo zahrnuté do vyznania katolíckej viery, ktorú skladali a aj oslobodenie od exkomunikácie, ako aj uznanie ich biskupskej vysviacky, boli implicitne zahrnuté v úkone, ktorým pravoslávny biskup bol prijatý do Katolíckej cirkvi. Proti vyššie spomínanému radikálnemu postoj u nič nezaväži ani fakt, že obyčajne Svätá stolica oslovovala pravoslávnych biskupov titulmi ako „*ctíhodný brat*“ (lat. *venerabilis frater*) a podobne. Robilo sa to iba preto, že „*títo heretici a schizmatici sú vysvätenými biskupmi,*“ ako to po istej formálnej diskusii na túto tému (7. 11. 1632) zdôvodnila Sacra Congregatio de Propaganda Fide.¹¹

Uznanie platnosti vysviacky pravoslávnych biskupov vyvolalo rozlíšenie medzi mocou vyplývajúcou z vysviacky (*potestas ordinis*) a mocou vyplývajúcou z jurisdikcie (*potestas iurisdictionis*). Teológovia Katolíckej cirkvi priznávali pravoslávny m biskupom iba prvú, druhú im úplne upierali. Je mnoho problémov týkajúcich sa tejto matérie; stačí spomenúť, že tento názor zastával aj sv. Tomáš Akvinský: „*Dvojitá je duchovná moc: jedna je sviatostná, druhá jurisdikčná; prvá sa udeľuje vysviackou (per consecrationem), druhá udelením prostredníctvom osôb.*“¹² K tomu dodáva náuku, podľa ktorej „*moc riadiť (jurisdikciu) dostávajú biskupi bezprostredne od Rímskeho veľkňaza.*“ Prvý vatikánsky koncil sa k tejto téme výslovne nevyjadril. V tom čase sa totiž táto náuka považovala za „*spoločnú*“ a v praxi bežne zaužívanú.

Možno povedať, že výroky a pojmy ako „*zatvrdilosť, schizma, heréza, exkomunikácia, suspenzia, iregularita po-*

chádzajúca z deliktu, nelegitimosť menovania alebo voľby, vylúčenie z Kristovho stáda, práva neexistencia pravoslávnych Cirkvi“ a iné podobné vyjadrenia, ako aj nedostatočná rozvinutosť teológie ohľadom biskupskej vysviacky, ponechávali pred Druhým vatikánskym koncilom len skutočne minimálny, až nijaký, priestor pre uznanie jurisdikcie pravoslávnych biskupov.

Nové rozmery Druhého vatikánskeho koncilu

Zdá sa mi vhodné hned' poznamenať, že nijaký z dôvodov existujúcich pred Druhým vatikánskym koncilom a popierajúcich vlastnenie jurisdikcie pravoslávny m biskupmi, sa v súčasnosti už nejaví úplne alebo aspoň čiastočne platným.

V *Nota bene*, ktorým sa končí tzv. *Nota explicativa praevia*, a chcená priamo Svätým Ocom ako doplnenie Dogmatickej konštitúcie o Cirkvi, sa píše: „*Sviatostne-ontologický úrad (biskupský), ktorý treba odlišovať od aspektu cirkevnoprávneho, sa nemôže vykonávať bez hierarchického spoločenstva. Komisia nechcela vstupovať do problému dovolenosti a platnosti, ale to ponechala na diskusiu teológom zvlášť v tom, čo sa týka moci fakticky vykonávanej v oddelených pravoslávnych spoločenstvách, ohľadom čoho existujú rôzne vysvetlenia.*“ K obsahu tohto citátu sa vrátíme neskôr; na tomto mieste stačilo ho iba citovať s tým, že sa pohybuje v oblasti slobodnej teologickej diskusie, a to aj napriek tomu, že v minulých storočiach sa vyjadrili k tejto téme mnohé významné dokumenty, ktoré jurisdikciu pravoslávny m biskupom upierali. Citované vyjadrenie nám však dovolilo skúmať, akým smerom sa možno uberať v tejto téme v budúcnosti a ostať v súlade s náukou koncilu.

Ako prvú vec treba uviesť, že východiskovým postojom vzťahu k pravoslávny m je fakt, že sa už nepovažujú za zatvrdlivcov proti katolíckej viere a že žijú v súčasnosti v dobrej vôli. Táto zmena právneho východiska (*praesumptio iuris*) implicitne obsahuje v sebe zrušenie exkomunikácie pravoslávnych veriacich. Koncil výslovne uvádza, že pravoslávni veriaci súčasnosti „*už nemôžu byť obviňovaní z hriechu rozkolníctva*“ (*Unitatis redintegratio*, 3). To znamená, že oni nevykonali nijaký cirkevný trestný čin (vonkajšie prestúpenie a vnútorne pripočítateľné prestúpenie trestného cirkevného zákona – porov. kán. 2195 CIC 1917) a teda oni nespôsobili akt schizmy, hoci žijú v stave schizmy, lebo sa v nej narodili a vyrastali. Každé právne východisko (*praesumptio iuris*) musí byť postavené na všeobecne overených základoch: v našom prípade, čo sa týka zatvrdlivosti a zotrvačnosti v zlej vôli, veci boli inak, pretože – ako to už bolo známe pred koncilom – drvivá väčšina pravoslávnych veriacich – vrátane biskupov - žila in bona fide, že ich pozícia voči Katolíckej cirkvi je tá správna.

Žiada sa však uviesť veci na správnu mieru a priznať, že aj pravoslávni mali radikálny postoj voči katolíkom a vo svojich vyjadreniach voči nim v ničom nezaostávali za katolíkami. Vyplýva to aj početných traktátov namierených proti „*latinským katolíkom*“, ktoré nachádzame v kánonických zbierkach pravoslávnych cirkvi. Bola to doba vzájomnej a ostrej polemiky. Ale najlepšie, čo bolo možné urobiť v tejto veci, bolo priznanie, že z jednej i druhej strany došlo k ľudským chybám a omylom (*Unitatis redintegratio*, 3), a zvoľať spolu s koncilom: „*Aj v prípade hriechov proti jednote platí svedectvo sv. Jána evanjelistu: ak hovoríme, že sme nezhršili, klameme a jeho (Božie) slovo nie je v nás (1 Jn 1, 10). Preto v pokornej modlitbe prosíme o odpustenie Pána Boha a našich oddelených bratov, lebo aj*

6. List z 30. augusta 1595, In: *Bullarium Romanum*, X, 212.

7. Encyklika *Etsi pastoralis* (26. 5. 1742), § 7, n. XIII., In: *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide*, Roma 1907, vol. I, 125.

8. „*Nemo igitur, nisi cum Petro cohaereat, participare auctoritatem potest, cum absurdum sit opinari, qui extra Ecclesiam est, eum in Ecclesia praesse*“ - Encyklika *Satis cognitum*, In: AAS 28 (1895), 734.

9. Porov. W. DE VRIES, *I patriarchati separati d'Oriente nella concezione della S. Sede*, In: *Unitas* 18 (1963), 117.

10. Porov. W. DE VRIES, *Rom und die Patriarchate...*, s. 357.

11. Porov. DE MARTINIS, *Iuris Pontificii de Propaganda Fide pars secunda*, Roma 1909, 59-60.

12. *Summa Theol.*, 2a 2ae, q. 239, a. 3.

my odpúšťame tým, ktorí sa proti nám prehrešili“ (*Unitatis redintegratio*, 7). Pri tejto prosbe o odpustenie padá nielen každá praesumptio iuris, ale aj každé upodopozrievanie pravoslávnych kresťanov zo zlej vôle a otvára sa cesta k úprimnému ekumenickému dialógu medzi bratmi, ktorí hľadajú spôsob ako sa vymaniť z nešťastnej situácie spoločenej schizmy.

Podľa tohto nového pokoncilového chápania sa pravoslávni kresťania nenachádzajú v stave kánonických trestov za schizmu a herézu. Výslovne je to uvedené v Direktórii o ekumenizme.¹³ Z toho dôvodu padli aj obmedzenia ohľadom platnosti a dovolenosti vykonávania moci riadenia (jurisdikcie) spolu s možnosťou aplikovania trestu suspenzie alebo iregularity zapríčinenej spáchaním deliktu. Teda toto všetko voči pravoslávny m kresťanom padlo; ba s radosťou čítame, že medzi zásadami pápežskej komisie ustanovenej pre revíziu Kódexu kánonického práva sa nachádza aj zásada, že nijaký trestný zákon budúceho revidovaného kódexu sa nebude vzťahovať na nekatólikov.¹⁴ Aj keď je to ešte len zásada, návrh, je to niečo, čo ide v zásadnej línii Druhého vatikánskeho koncilu.

Kánonické poverenie

Ukazuje sa ako vhodné uviesť niekoľko poznámok ohľadom kánonického poverenia (lat. *missio canonica*). Niektorí autori majú tendenciu považovať za kánonický neplatné biskupské menovania v pravoslávnych cirkvách pre absenciu kánonického poverenia, ktoré podľa kán. 332 (CIC 1917) udeľuje Rímsky veľkňaz. Mohli by sme k tomu uviesť viac závažných argumentov. No uvedieme aspoň to, čo k tomu Druhý vatikánsky koncil slávnostne vyhlásil,¹⁵ že východné cirkvi „majú právo i povinnosť riadiť sa vlastnou disciplínou“ (*Orientalium Ecclesiarum*, 5). Na pravoslávnom východe „*missio canonica*“ bola vždy regulovaná podľa starobyých kánonov, ktoré, ako sa ukazuje, neboli nikdy zrušené.¹⁶ Od čias apoštolov sa kánonické poverenie odovzdávalo od jedného východného biskupa k druhému bez iných formalít, ktoré by dôslednejšie robili legitímnou biskupskú konsekráciu k určitému biskupskému sídlu. Rím túto prax akceptoval aspoň prvých tisíc rokov v histórii Cirkvi. V druhom miléniu, ako to vyplýva z dokumentov zobieraných de Vriesom, Rím začína zasahovať aj v tejto oblasti. Z jednej strany jasne vyplýva, že v pravoslávnych cirkvách Východu všetko pokračovalo tak, ako predtým v prvom tisícročí. Z druhej strany (zo strany Ríma) všetko sa považovalo za neplatné, lebo podľa nich sa všetko konalo v stave schizmy a exkomunikácie a teda mimo

spoločenstva s Rímom. Preto v niektorých prípadoch pre nadobudnutie jednoty s Rímom stačila základná náprava biskupových právomocí (Florenca), inokedy sa žiadalo výslovne potvrdiť status biskupa (Lion). Už citované slávnostné koncilové vyhlásenie sa môže chápať ako určitá nová koncepcia kánonického poverenia pravoslávnych cirkví, ktoré aj dnes praktizujú to, čo vyžadovali právno-kánonické predpisy východných koncilov kresťanského stároveku. Z tohto dôvodu teda nemožno popierať jurisdikciu pravoslávnych biskupov. K tomu istému záveru sa dospelo aj vtedy, keď Druhý vatikánsky koncil pojednával o príslušnosti k Cirkvi v prípade oddelených bratov. Bez toho, aby sa popierali princípy Božieho práva, koncil sa priaznivejšie pozrel na skutočnosť a objavil, že pravoslávni kresťania sa nenachádzajú úplne mimo Katolíckej cirkvi, ba majú medzi sebou mnohé silné väzby. Inými slovami: koncil objavil, že spoločenstvo s Rímom môže obsahovať určité stupne jednoty, že to nutne nemusí byť tak, že jednota buď existuje úplne, alebo neexistuje vôbec. Koncil hovorí výslovne o tých, ktorí sú v plnom spoločenstve Cirkvi, a o tých, ktorí nie sú v plnom spoločenstve, pretože nevyznávajú celú vieru a nezachovali úplnú jednotu s Petrovým nástupcom (*Lumen gentium*, 14). Katolícka cirkev aj týchto objíma s rešpektom a v bratskej láske, lebo vytvárajú s ňou spolu určité spoločenstvo jednoty – hoci nedokonalé (*Unitatis redintegratio*, 3). Ba zväzky s pravoslávny mými sú najsilnejšie, nakoľko majú opravdivé sviatosti a predovšetkým na základe apoštolskej postupnosti majú pravé kňazstvo a Eucharistiu; prostredníctvom toho sú veriaci spojení s Bohom Otcom a slávením Eucharistie v týchto cirkvách sa Božia cirkev posväčuje a rastie“ (*Tamtiež*, 15). Tento text, ako sa zdá, implicitne je vyjadrením uznania jurisdikcie pravoslávnych biskupov, lebo práve ona je nevyhnutná, aby sa veriaci mohli zjednotiť s Bohom Otcom. Bolo by totiž popretím tvrdenia, že z jednoty veriacich s ich pravoslávny m biskupom, by mohla rásť Božia cirkev, ak by sa poprelo, že pravoslávny biskup nemá moc konať to, čo je pre rast Božej cirkvi potrebné.

Čo sa týka troch väzieb (*vincula*) požadovaných encyklikou *Mystici Corporis*, koncil deklaruje, že pravoslávni veriaci vo svojom vyznaní viery vyznávajú takmer takú istú vieru, akú vyznáva Katolícka cirkev, a sú najviac pripravení na plné spoločenstvo s Cirkvou. Nie sú ešte jej úplnými členmi, to je pravda, ale sú predsa len jej členmi a ako takí majú aj niektoré práva v Katolíckej cirkvi.¹⁷ Kán. 87 CIC 1917 neplatí viac v celej svojej radikálnosti. A hoci koncil nepoužil pojem „*členovia*“, hovorí o príslušnosti (inkorporácii) do Cirkvi, plnej alebo čiastočnej (*Lumen gentium*, 14-15). Takto si možno domyslieť, že niekto, kto je čiastočne inkorporovaný do Cirkvi a je v neúplnej jednote s Petrom, spravuje s Petrovým súhlasom komunitu veriacich, ktorí sa nachádzajú v takých istých podmienkach.

Rozdelenie nie je úplné, lebo aj koncil výslovne potvrdil, že medzi obidvomi Cirkvami existuje jednota, hoci ešte nie úplná, nakoľko chýba ešte „*tá jednota, ktorú Ježiš Kristus chcel vyliať na všetkých, ktorých spolu znovuzrodil a vliat im život*“ (*Unitatis redintegratio*, 3).

Pri vertikálnom pohľade na veci, Cirkev žijúca vo svete s rešpektom uznáva, že pod vplyvom Ducha Svätého táto jednota rastie zo dňa na deň v túžbe a nádeji tých, ktorí chcú, aby v nich rástla. Ba nie je to iba v oblasti túžby a nádeje, ale je aj v úprimnej snahe tých, ktorí pracujú na tom, aby sa deň zjednotenia priblížil. V tomto

13. „Podľa Dekréty o ekumenizme, bratov, ktorí sa narodili a boli pokrstení mimo spoločenstva s Katolíckou cirkvou, treba dôsledne odlišovať od tých, ktorí boli pokrstení v Katolíckej cirkvi, ale vedome a verejne od nej odpadli. Podľa spomínaného dekrétu potom tí, ktorí sa narodili a boli vychováni vo viere v Krista v týchto komunitách, nemôžu byť obviňovaní z hriechov proti jednote. Z tohto dôvodu, keďže sa osobne nedopustili takejto viny, ak chcú spontánne prilnúť ku katolíckej viere, nepotrebnú byť oslobodení od trestu exkomunikácie (*Direktórium o ekumenizme*, 19).

14. *Communicationes* 2 (1970), n. 1, s. 101.

15. V *Unitatis redintegratio* 16 bolo v podobnom texte uvedené slovo „vyhlásil“ (*decretet*), kým v *Orientalium Ecclesiarum* 5 bolo pridané aj slovo *sollemniter decretet*. Takéto slovné spojenie (*sollemniter*) sa koncilových vyhláseniach používa veľmi málo.

16. S. R. *Rotae sententiae recentiores*, In: *Ephemerides iuris canonici* 25 (1969), s. 160. Páter Tocanel tam poznamenal, že „*non constat fuisse revocatam consuetudinem orientalem circa canonicam missionem*.“

17. Porov. B. SCHUTZE, *L'unità di governo dell'episcopato cattolico et ortodosso*, In: *Unitas* 25 (1970), 19-20.

kontexte možno pripomenúť stretnutie v Jeruzaleme, Carihrade a Ríme, kde sa stretol Pavol VI. s najvyššími predstaviteľmi pravoslávnych virkví a došlo k obojstrannému odvolaniu trestu exkomunikácie z roku 1054, ako aj ekumentické stretnutia, ktoré sa uskutočňujú takmer už všade. V súčasnosti už ide o „úprimnú snahu o vzájomné zmierenie“, aby sa dosiahla čím skôr „plná jednota viery, bratského porozumenia a sviatostného života“, ako sa píše v spoločnej deklarácii zo 7. decembra 1965, ku ktorej došlo pri príležitosti obojstranného zrušenia trestu exkomunikácie. Spoločné deklarácie (v roku 1965 a 1967 s patriarchom Atenagorom; v roku 1970 s patriarchom Vaskenom I.) naznačujú v určitom zmysle – keďže pravoslávni majú platnú vysviacku – aj niečo, čo by sa dalo nazvať hierarchickým spoločenstvom; iste, v týchto deklaráciách potom vyjadrujú veľmi presvedčivým spôsobom svoje pevné rozhodnutie urobiť všetko preto, aby upadol do úplného zabudnutia čo aj len náznak spomienky na tresty exkomunikácie a každý náznak nepochopenia a vzájomnej nedôvery a že budú kráčať vždy po ceste bratskej lásky, ktorá ich privedie k úplnej jednote, odstraňujúc každú prekážku na ceste k tomuto tak vznešenému cieľu (porov. Príhovor Pavla VI. zo 7. 12. 1965). Pravoslávni teda nie sú mimo Kristovho stáda; oni žijú ako „sesterské Cirkvi“ zjednotené s nami veľmi pevnými a blízkymi zväzkami v mnohých aspektoch (*Unitatis redintegratio*, 15). V posledných dvoch pápežských dokumentoch táto jednota bola vyjadrená veľmi významnými slovami. Na generálnej audiencii 20. januára tohto roku Pavol VI. sa vyjadril, že „ak máme na mysli ctihodné východné pravoslávne cirkvi“, naša jednota s nimi nie je úplná, ale takmer úplná (*Osservatore Romano*, 21. 12. 1970). V liste, ktorý pápež poslal patriarchovi Atenagorovi 8. februára 1971, výslovne uvádza: „Medzi našou Cirkvou a ctihodnými pravoslávnyimi Cirkvami existuje spoločenstvo takmer úplnej jednoty“ (*Osservatore Romano*, 7. 3. 1971).

Teológia biskupskej vysviacky

V koncilovej konštitúcii *Lumen gentium* čítame: „Biskupská kosekrácia udeľuje s úlohou posväcovať, aj úlohy vyučovať a spravovať, ktoré však nemožno z ich povahy vykonávať iba v hierarchickej jednote s Hlavou a členmi biskupského kolégia“ (*Lumen gentium*, 21). Poznamenávame spolu s Bertramsom, že niektorí koncilovní otcovia chápali slovo „úlohy“ (lat. munera) iba ako prijatie trojitej moci, čo však koncilová komisia odmietla toto chápanie ako nezodpovedajúce interpretácii koncilového textu. V skutočnosti naozaj ide o „úlohy“, ktoré sú úzko späté s „mocou“ (lat. potestas), čo možno dokázať aj poukázaním na fakt, že moc vyučovať a moc riadiť (jurisdikcia) je v úzkom prepojení s mocou posväcovať, ktorá je a aj bola vždy chápaná ako opravdivá moc. Napokon by nemalo zmysel hovoriť o vykonávaní týchto úloh, ak by v tom nebola zahrnutá aj moc (potestas) tieto úlohy vykonávať a nebolo by potrebné vysvetľovať v *Nota explicativa praevia*, že oni neznamenajú potestas ad actum expedita (slov. moc pripravenú na vykonávanie úkonov). To znamená, že naozaj ide o skutočnú moc, aj keď sa nemôže slobodne vykonávať, ad actum expedita (slov. pripravenú na vykonávanie úkonov).¹⁸

18. V článku, ktorý napísal Bertrams, citovaný v našej poznámke č. 1, sú pridané ďalšie dva argumenty na strane 299: a) v kontexte sa hovorí o „moci danej Petrovi“ a tu slovo *munus* (slov. úloha) znamená *moc* (lat. *potestas*); b) ontologicky „vysviacka“ znamená dostať účasť na úlohách Ježiša

Stretnutie pápeža Pavla VI. s carihradským ortodoxným patriarchom Athenagorasom I. v roku 1967 v Ríme

Tu je dôležité rozpoznať, ako tento koncilový text bol bezprostredne vzťahovaný na problém, o ktorom práve píšeme.¹⁹ Predovšetkým v dejinách bolo vždy isté, že pravoslávni biskupi prijímali a prijímajú biskupskú vysviacku vždy platne, a teda prostredníctvom prijatia vysviacky, prijímali a prijímajú aj trojitú úlohu, o ktorej hovorí koncilový text. Viac-menej pokojne sa prijímal aj fakt, že pravoslávni biskupi vykonávajú platne aj úlohu posväcovať, pretože táto úloha vyplýva z vysviacky ako sviatostná milosť. Dnes teda musíme to isté povedať aj o ďalších dvoch úlohách, pretože aj ony vyplývajú zo sviatostnej vysviacky. Takto sme dospeli k tomu, že jurisdikčné právne úkony pravoslávnych biskupov boli vykonávané platne z toho istého dôvodu, že platnosť týchto úkonov je spojená s mocou posväcovať a vyplýva tiež zo sviatostnej vysviacky. A hoci koncilový text uvádza, že spomínané tri úlohy „sa môžu vykonávať iba v hierarchickej jednote s Hlavou a členmi biskupského kolégia“, naše tvrdenie nie je v rozpore s týmto textom. Naopak ukazuje sa, že práve z neho vychádza ďalší argument v prospech nášho tvrdenia. Totiž v koncilovom texte sa hovorí o všetkých troch úlohách, potom ak pre úlohu posväcovať nejestvuje podmienka *sine qua non* pre jej platné vykonávanie, potom prečo by takáto podmienka mala existovať pre vykonávanie úlohy vyučovať a riadiť? Aj *Nota explicativa praevia* ho-

Krista, ktorý ich nedáva bez udelenia moci, aby ich bolo možné vykonávať.

19. O tomto pojednáva vo všeobecnosti Schutze v článku na strane 17, ktorý sme v tejto štúdiu už citovali.

vorí o troch úlohách a nie iba o posledných dvoch (vyučovať a riadiť) a o všetkých troch sa hovorí, že nie sú potestas ad actum impedita (slov. mocou pripravenou na vykonávanie úkonov), bez predbežného určenia úradu alebo zverených veriacich. Preto si treba položiť otázku aj tu: ak pre platnosť vykonávania úkonov vyplývajúcich z úlohy (a moci) posväcovať stačí určiť úlohu, ktorú de facto vykonáva pravoslávny biskup, prečo by to isté nemalo postačovať aj pre platnosť úkonov vyplývajúcich z úlohy vyučovať a úlohy spravovať? Zdá sa, že čo sa týka platnosti vykonávania trojitej úlohy, treba sa ich platnosťou zaoberať rovnako. V problematike trojitej úlohy koncil načrtnol určité nové vízie a perpektívy, ktoré teológovia sú povinní ďalej rozvíjať a vysvetľovať. Ale zdá sa, že tradičné delenie moci na moc posväcovať (potestas sanctificandi) a moc spracovať (potestas iurisdictionis) už patrí minulosti a nič neprekáža tomu, aby moc jurisdikcie bola priznaná aj pravoslávny biskupom.

Hierarchická jednota

Čo sa týka hierarchického spoločenstva, ktoré vyžaduje koncil pre platné a dovolené vykonávanie trojakej úlohy, povedal by som s istotou, že v mnohých aspektoch toto spoločenstvo už jestvuje. *Nota explicativa praevia* deklaruje, že toto hierarchické spoločenstvo sa nemá chápať v zmysle „určitej priaznivej citovej náklonnosti“, ale ide o organickú realitu vyžadujúcu aj právne formálne vyjadrenie motivované láskou“ (n. 3). Pokiaľ ide o spomínanú organickú realitu žiada sa uznať, že táto sa realizuje vo veľkej miere v tom, že Katolícka cirkev a pravoslávne Cirkvi sú organicky štrukturálne usporiadané a sú už takmer v úplnej jednote medzi sebou. Pokiaľ ide zase o formálne právne usporiadanie, treba povedať, že tu treba ešte hľadať a nájsť pre tie spoločenstvá, ktoré nie sú s nami v úplnej jednote. Bude to úloha pre nové právo; avšak niektoré právne formy tejto nie úplnej jednoty sú už zaužívané jednak praxou alebo písaným zákonom. Vychádzajúc z predpokladu, že v tejto oblasti je dôležitejšia prax než písomný zákon, budeme mať možnosť spoznať, že aj dnes už existujú rôzne právne formy tejto jednoty a sú rešpektované. Na prvom mieste treba spomenúť riadne zaužívaný protokol pre oficiálne kontakty medzi Svätou stolicou a pravoslávny cirkvami, ktorý nepochybne má základ v takmer už jestvujúcej úplnej jednote obidvoch cirkví. Ďalším argumentom existencie právnych foriem je pomenovanie, ktoré dal Pavol VI. výslovne pravoslávny cirkvám v Carihrade 25. júna 1967, keď ich nazval „sesterskými Cirkvami“: „Z Božej milosti sa raz stane, že naše Cirkvi sa znova zjednotia v úplnej jednote ako dve sestry.“²⁰ Treťou takouto právnou formou je uznanie pravoslávnych biskupov ako „pastierov, ktorým bola zverená časť Kristovho stáda,“ čo výslovne uviedol Pavol VI. pri tej istej príležitosti a zopakoval to pri svojom stretnutí s patriarchom Atenagorom v Ríme 26. októbra 1967.²¹ Vtedy v Ríme Svätý Otec vyslovil povzbudenie pokračovať na tejto ceste až k úplnej jednote a vyhlásil, že ona už existuje aj „v tom istom episkopáte prijatom od Apoštolov viesť Boží ľud a priviesť ho k Pánovi aj prostredníctvom ohlasovania Božieho slova.“²² Kto by v tomto vyjadrení nespozoroval uznanie

úloh posväcovať, vyučovať a spravovať aj pravoslávny biskupom? Štvrtou právnou formou vyjadrujúcou túto jednotu je prax spoločného slávenia bohoslužby Rímskeho veľkňaza a východných patriarchov (s Atenagorom v roku 1967 a s Vaskenom v roku 1970) v Bazilike sv. Petra v Ríme: pápež a patriarcha slávil spolu pri hlavnom oltári liturgiu, ktorá je integrálnou súčasťou sv. omše s výnimkou bohoslužby konsekrovania Eucharistie a sv. prijímania (úvodná časť, čítania, evanjelium, modlitba veriacich, Sanctus, kánon jednoty, Otčenáš, bozk pokoja a na záver udelili obaja požehnanie). Zdá sa, že už ani nemôže existovať lepšie právne formálne vyjadrenie než toto, ktoré sme uviedli a ktoré je dôležitejšie než písaný zákon.

Ale ani písané zákony nechýbajú. Niekedy ide o také právne formálne a písané právne vyjadrenia, ktoré sa vzťahujú iba na presne určený sektor vzťahov medzi obidvo ma cirkvami, avšak v skutočnosti implicitne stoja na základe hierarchického spoločenstva jednoty aspoň v sektore, ktorého sa to týka. Možno spomenúť miešané manželstvá katolíkov s pravoslávny; novú disciplínu ohľadom communicatio in sacris,²⁴ kde sa odporúča, aby sa v tejto oblasti konalo „potom, ako sa vypočujú aj hlavy oddelených cirkví.“ Rovnaké odporúčania sa nachádzajú viackrát aj v platnom kódexe, ba stalo sa to niečím, čo je spoločné a zaužívané.²⁵ Direktórium o ekumenizme veľmi silne nalieha, aby v týchto veciach vládla vzájomná reciprocity, ba možno vyhlásiť, že toto reprezentuje vlastne lex communis et generalis (slov. spoločný a všeobecný zákon), ako determinujúca formálna právna forma existujúca medzi katolíckimi a pravoslávny, ktorí sa ešte nenachádzajú v úplnej jednote hierarchického spoločenstva. Mohli by sme zakončiť tvrdením, že právne formy hierarchickej jednoty s pravoslávny už možno dostatočne rozpoznať a sú už aj primerane určujúce aj preto, že u ich biskupov úloha spravovať (munus gubernandi) sa považuje za platne a dovolene vykonávanú, či už objektívne, ako aj subjektívne.

Čo sa týka „určenia vykonávania moci prostredníctvom udelenia konkrétneho úradu alebo zverenia spoločenstva veriacich do pastoračnej starostlivosti,“ zdá sa, že aj toto pápež priznal pravoslávny biskupom primeraným, ale dostatočným spôsobom. Spolu s argumentmi, ktoré sme doposiaľ uviedli, sa žiada vyjadriť aj presvedčenie, že Katolícka cirkev si želá – ako niečo najvhodnejšie v aktuálnom stave ekumenizmu – aby pravoslávni biskupi ostali vo svojich úradoch, každý na svojom mieste posväcujúc, vyučujúc a riadiac pravoslávny veriacich, ktorí im boli zverení. Páčia sa mi, a preto ich zopakujem, slová Pavla VI., ktoré povedal v Carihrade: „Prináleží hierarchii viesť Cirkvi po ceste, ktorá vedie k plnej a znovunájdenej jednote. Hierarchia to musí robiť tak, že bude samu seba uznávať a rešpektovať v úlohe pastierov im zverenej časti Kristovho stáda, starajúc sa o jednotu a rast Božieho ľudu a chrániac ho pred všetkým, čo by mu škodilo alebo privádzalo do neistoty.“²⁶ V týchto slovách pápež uznal výslovne, že pravoslávni biskupi majú účinne vykonávajúcu posvätnú moc, ktorá má aj právnou účinnosť. Je teda výslovným želaním pápeža, aby pravoslávne kresťanské komunity ostali celé

20. AAS 59 (1967), s. 853.

21. AAS 59 (1967), s. 841.

22. *Osservatore Romano* 27. 10. 1967: „Eodem episcopatu accepto ab Apostolis ad populum Deum regendi adducenduque ad Dominum et ad annuntiandum illi verbum ipsius.“

23. Porov. Dekrét *Orientalium Ecclesiarum*, 18; Dekrét *Crescens matrimonium* (22. 2. 1967).

24. Dekrét *Orientalium Ecclesiarum*, 26-29.

25. *Orientalium Ecclesiarum*, 20; *Direktórium o ekumenizme*, 27, 28, 45, 46.

26. AAS 59 (1967), s. 841.

Stretnutie pápeža Benedikta XVI. s carihradským ortodoxným patriarchom Bartolomejom I. v roku 2006 v Istanbule

a kompaktné okolo svojich biskupov; nech teda každá pochybnosť a neistota je vylúčená. Nemýlil by sa ten, kto by v týchto slovách objavil odmietnutie takzvaného prozelytizmu, čo napokon bolo odmietnuté aj v Direktórii o ekumenizme (n. 46), kde sa uvádza, že treba sa usilovať odstrániť aj čo len zdanie takejto činnosti. Bez toho, aby sme vstupovali do problematiky prozelytizmu, na tomto mieste postačí uviesť, že – podľa našej mienky – pravoslávni biskupi sú nositeľmi konkrétneho a určeného úradu, majú veriacich, ktorých spravujú a vedú do nebeského kráľovstva a keď nadíde čas určený Božou prozreteľnosťou, dôjde aj k plnej jednote oboch cirkví. Z tohto dôvodu oni skutočne môžu vykonávať platne a dovolene cirkevnú jurisdikciu.

Možno sa oprávnene pýtať, či stupeň vykonávania jurisdikcie zodpovedá stupňu ich jednoty s Katolíckou cirkvou? Bertrams uvádza, že hierarchické spoločenstvo s nekatolíckmi „Cirkvev uznáva do takej miery, do akej miery má ich spoločenstvo spoločné prvky s Cirkvou“ a že koncil „uznal spoločenstvo s tými, ktorí okrem vykonávania moci posväcovať, určitým spôsobom vykonávajú aj moc vyučovať a spravovať.“²⁷

Môže sa síce poukazovať na to, že toto spoločenstvo sa vzťahuje iba na niekoľko málo úkonov, ale vo vzťahu k pravoslávny to nie je pravda, lebo – ako hovorí Bertrams – s pravoslávny „jestvuje skutočné spoločenstvo jednoty vo všetkom, ak sa neberie do úvahy vykonávanie ju-

risdikčného primátu.“²⁸ Logicky z toho vyplýva, že pravoslávni biskupi vlastnia a vykonávajú jurisdikčnú moc v takmer všetkom, s výnimkou moci vyučovať o pápežskom primáte. O tomto bode problému by sa dalo diskutovať. Náš postoj je nasledovný: všetky úkony jurisdikcie pravoslávnych biskupov treba považovať za vykonané v hierarchickom spoločenstve jednoty s Katolíckou cirkvou a teda nielen platné, ale aj dovolené, s výnimkou tých, ktoré by boli v rozpore so Svätým písmom, katolíckou náukou a prirodzeným zákonom.

Talianska verzia tohto článku bola publikovaná pred 36 rokmi v Civiltà Cattolica (1971), s. 550-562.

Autor:

*Ivan ŽUŽEK, SJ
(pôvodom Slovinec; 1924-2004; profesor východného kánonického práva v Ríme a jeden z hlavných tvorcov v súčasnosti platného Kódexu kánonov východných cirkví)*

Z talianskeho jazyka preložil:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

Preklad odborne lektorovali:

*ThDr. Alojz Frankovský, PhD.
Dr. Jozef Skupin*

27. W. BERTRAMS, *De gradibus communionis in doctrina Concilii Vaticani II*, In: *Gregorianum* 47 (1966), s. 303-304.

28. W. BERTRAMS, *De gradibus communionis in doctrina Concilii Vaticani II*, In: *Gregorianum* 47 (1966), s. 294.

NÁSILIE PÁCHANÉ NA ĽUĎOCH S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM

Psychické či fyzické týranie detí je zaraďované medzi najčastejšie formy násilia páchaného na deťoch. Týranie a násilie teda spolu veľmi úzko súvisia.¹

Medzi najčastejšie formy násilia páchaného na deťoch, konkrétne v rodinách, patria okrem uvedených foriem aj zanedbávanie povinnej výživy, urážanie, zneužívanie vrátane sexuálneho zneužívania, neprimerané trestanie, zanedbávanie

alebo nedbanlivé zaobchádzanie, trýznenie alebo vykorisťovanie počas doby, keď sú v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov, alebo akýchkoľvek iných osôb, ktoré sa o dieťa starajú.²

Spomínané faktory protiprávneho konania naplňajú zároveň skutkové podstaty mnohých trestných činov vymedzených v osobitnej časti Trestného zákona. V súčasnosti ide o zák. č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorý je účinný od 1. 1. 2006.

Trestný zákon tým, že vymedzuje konkrétne skutkové podstaty trestných činov, vytvára zákonný predpoklad pre trestnoprávnu ochranu detí. Trestnými činmi podľa nového trestného zákona v tejto oblasti sú znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie, odloženie dieťaťa, opustenie dieťaťa, zanedbanie povinnej výživy, týranie blízkej a zve-

renej osoby. V súvislosti s mládežou ide o ohrozovanie mravnej výchovy mládeže, výrobu, rozširovanie a prechovávanie detskej pornografie, ohrozovanie mravnosti a podobne.³

Uvedené trestné činy v rámci druhej hlavy osobitnej časti Trestného zákona zaraďujeme medzi trestné činy proti ľudskej dôstojnosti, trestné činy proti rodine a mládeži a trestné činy proti iným právam a slobodám.

Ak bol napr. trestný čin znásilnenia, sexuálneho násilia alebo sexuálneho zneužívania spáchaný na dieťati, ktoré je okrem iných skupín v zmysle § 139 ods. 1 Trestného zákona tiež považované za tzv. chránenú osobu, tak každé z ustanovení Trestného zákona prísnejšie postihuje spáchanie trestného činu na takejto chránenej osobe.⁴ Napr. trestný čin sexuálneho zneužívania uvedený v § 201 Trestného zákona, ktorý spácha ten, kto vykoná súlož s osobou mladšou ako 15 rokov alebo kto takú osobu iným spôsobom sexuálne zneužije, potrestá sa odňatím slobody na 3 roky až 10 rokov. V prípade, že páchatel vykonal tento trestný čin na chránenej osobe, potresce sa odňatím slobody na 7 až 12 rokov. V prípade trestného činu znásilnenia, ak ide o chránenú osobu, páchatel sa potrestá odňatím slobody na 7 až 15 rokov.⁵

V zmysle uvedeného ustanovenia Trestného zákona je chránenou osobou o. i. aj blízka osoba, odkázaná osoba a chorá osoba. Chorou osobou je v zmysle § 127 ods. 6 zákona osoba, ktorá v čase činu trpí o. i. duševnou chorobou, aj keď prechodnou, ako aj osoba invalidná alebo osoba s ťažkým zdravotným postihnutím. Odkázanou osobou je osoba, ktorá je svojou výživou, výchovu, hmotným alebo iným zaopatrením alebo starostlivosťou odkázaná na páchatela. Z uvedeného vyplýva, že chránenou osobou je aj dieťa, chorá osoba aj odkázaná osoba.⁶ Osobitnou kategóriou osôb, páchanie trestných činov na ktorých je aj prísnejšie postihované, je okrem detí aj kategória osôb so zdravotným postihnutím, vrátane mentálneho postihnutia, ktoré sú často objektom porušovania svojich základných ľudských práv alebo sú vystavené neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, ako aj trestu, a to nielen v spomínanom rodinnom prostredí, ale aj v zariadeniach sociálnych služieb.

---

1. Druhá periodická správa predložená Slovenskou republikou za obdobie rokov 2001-2005, správa sa týka opatrení prijatých na uvedenie práv uznaných v Dohovore OSN o právach dieťaťa do života, vypracovalo Ministerstvo zahraničných vecí SR a Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR v spolupráci s vecne príslušnými rezortmi a ostatnými inštitúciami, v: <http://www.vlada.gov.sk>, 2005.

2. Tamtiež.

3. Tamtiež.

4. Tamtiež.

5. Zák. č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

6. Tamtiež.

Násilie páchané na deťoch vo všeobecnosti je mimoriadne závažným patosociálnym javom, ktorý sa vyskytuje vo všetkých spoločenských vrstvách, vo všetkých krajinách bez ohľadu na politické usporiadanie alebo úroveň kultúrneho alebo ekonomického rozvoja.

Pri páchaní násilia na deťoch v rodinách sú porušované ich ľudské práva, pričom u detí je tento problém o to závažnejší, že dieťa pre svoju bezbranosť, fyzickú či psychickú nezrelosť a odkázanosť je často zraniteľnejším objektom násilia hlavne v rodine.⁷

V tejto súvislosti sa mi logicky naskytá otázka, o čo zraniteľnejšími sú potom ľudia s mentálnym postihnutím. Taktiež keď sa zdôrazňuje potreba venovania osobitnej pozornosti násiliu páchanému na deťoch a vykonávanie všetkých zákonodarných, právnych, sociálnych a výchovných opatrení na dôslednú ochranu a účelnú pomoc pre deti – obeť násilia, o čo väčší dôraz treba klásť ochrane detí s mentálnym postihnutím, ktoré sú obzvlášť ohrozené násilím.

Mentálne postihnutie je však zložitým fenoménom, ktorého súvislosti aj v oblasti násilia páchaného na osobách s týmto druhom postihnutia však nie je možné rozoberať jednostranne len v súvislosti s osobami s mentálnym postihnutím v detskom veku. Tak ako deti, aj mentálne postihnutí dospelí môžu byť úplne závislí na druhých v napĺňaní ich základných potrieb. Aj oni sú ohrozovaní násilím v rámci rodiny aj mimo nej.

Práve mentálne postihnutí dospelí sú dôkazom toho, že nie každý dospelý človek, ktorý dovŕšil 18 rokov veku, musí mať plnú alebo aspoň čiastočnú spôsobilosť účinne presadzovať a ochraňovať svoje potreby a záujmy. Aj preto si zasluhujú pozornosť z dôvodu ich ochrany pred násilím minimálne tak ako deti.

Z titulu svojho zdravotného postihnutia si niektoré skupiny občanov nedokážu zabezpečiť sami sociálno-právnu ochranu. Taktiež vo vzťahu k občanom so zdravotným postihnutím, ktorým bol súdom ustanovený opatrovník, nie je zabezpečená a poskytovaná dostatočná ochrana a kontrola výkonu opatrovníctva, čo môže vytvárať a vytvára podmienky na výskyt násilia, týrania a zneužívania týchto osôb.⁸

V oblasti prevencie násilia napr. je potrebné vypracovať nový právny predpis o sociálno-právnej ochrane dospelých, ktorého predmetom záujmu bude o. i. obmedzenie stretu záujmov medzi občanom so zdravotným postihnutím a opatrovníkom, tiež zabezpečenie kontroly opatrovníkov pri výkone ich funkcie, a to z hľadiska zabezpečovania a uspokojovania každodenných potrieb občanov so zdravotným postihnutím a ich ochrany pred násilím, ktoré je na nich páchané.⁹

Pre zdravotne, teda aj mentálne postihnuté osoby, ktoré sú ohrozované násilím v rámci rodiny aj mimo nej, sú potrebné programy, ktoré by zvyšovali ich informovanosť a naučili ich zručnostiam potrebným pre sebaobranu.

Ochrana práv a záujmov každého človeka musí byť záujmom celej spoločnosti a jej právneho systému. Aj preto si mentálne postihnuté deti a dospelí zasluhujú právnu ochranu vrátane ochrany pred násilím. Osoby s mentálnym postihnutím možno označiť za zraniteľných v zraniteľnej skupine osôb so zdravotným postihnutím všeobecne, tiež starých ľudí a deti. Sú vystavovaní vyššiemu riziku opakovaného trestného činu než ostatní. Môžu sa stať obeťou rôznych násilných trestných činov na verejnosti, v rodine či v inštitúcii, ktorá im poskytuje starostlivosť. Ich zraniteľnosť sa znásobuje tým, že oni sami nemusia byť schopní identifikovať trestný čin, nemusia si byť vedomí potreby jeho sankcionovania a môžu brať toto správanie okolia voči nim ako normu,¹⁰ ktorá zodpovedá ich postaveniu a patrí k ich životu. Aj v tomto sú osoby s mentálnym postihnutím veľmi blízko deťom a násiliu na nich páchanom. Nehovoriac o tom, že často nevedia, že majú svoje práva ako všetky ľudské bytosti a nevedia a dožadovať ich dodržiavania.¹¹

Páchanie násilia na ľuďoch so zdravotným postihnutím vrátane mentálneho postihnutia je faktom napriek tomu, že u nás chýbajú štatistické údaje o páchaní takéhoto násilia.¹² Na porovnanie – v zahraničí, konkrétne v Londýne, sa napr. od

7. MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a rodinách*, v: <http://www.employment.gov.sk>, 2006.

8. Tamtiež.

9. Tamtiež.

10. B., BODNÁROVÁ, *Sociálna a právna ochrana zraniteľných jednotlivcov a skupín v dospelom veku*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2005, s. 8-9.

11. Tamtiež, s. 8-9.

12. MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY SR, *Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a rodinách*, v: <http://www.employment.gov.sk>, 2006.

roku 1990 organizáciou DAA (Disability Awareness in Action) kompletizuje databáza správ, ktoré informujú o potláčaní práv ľudí so zdravotným postihnutím, pričom tieto sú konkretizované v nadväznosti na jednotlivé články Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Tieto správy boli podávané priebežne organizáciami, jednotlivcami a na základe informácií v médiách či iných masmédiách. Za sledované obdobie do marca 2003 získali autori projektu až 1910 správ informujúcich o takmer 2, 5 milióna prípadov ľudí so zdravotným postihnutím rozličného druhu, u ktorých boli tieto práva potlačené alebo ktorí sa stali obeťami násilia.¹³

Najčastejšie šlo o potlačenie práva na ochranu pred mučením, krutým a neľudským zaobchádzaním alebo trestaním, teda tieto osoby sa stali obeťami násilia v oblasti nedostatočnej ochrany pred týmito druhmi protiprávneho konania, čo je vlastne porušením čl. 5 deklarácie. Dochádzalo tiež k porušovaniu práva na život, slobodu a osobnú bezpečnosť, čo je zasa porušením čl. 3 deklarácie.¹⁴

Určitú štatistiku podporujúcu fakt, že zdravotne postihnutí ľudia vrátane osôb s mentálnym postihnutím sú obeťami násilia, nám poskytujú aj odborníci z USA, ktorí odhadujú, že s násilnými prejavmi voči svojej osobe sa stretla až štvrtina zdravotne postihnutých osôb, pričom u mentálne postihnutých sa tento výskyt posúva až na 47 %. Predpokladajú pri tom, že častou príčinou je nedostatok až nekomplexnosť služieb pre rodiny, ktoré sa starajú o zdravotne postihnutého člena.¹⁵

Z historických dokumentov vedci usudzujú, že prvou skupinou spoločnosti, ktorá bola označená za zraniteľnú, sú deti. Usudzujú, že až do 4. storočia trval stav, kedy rodič-otec mal právo dieťa dokonca zabiť.¹⁶ No nielen násilie páchané na deťoch ako na zraniteľnej skupine, ale aj násilie páchané na ľuďoch so zdravotným postihnutím vrátane mentálneho postihnutia je staré ako ľudstvo samé, a to bez ohľadu na to, akú oporu toto násilie malo alebo naopak nemalo v ideológiách a morálnych princípoch spoločnosti.

Aj z uvedených údajov vyplýva, že tento druh násilia sa vyskytuje. Faktom je, že len veľmi malé percento týchto činov je vyšetrených a potrestaných.¹⁷

Dôvody a formy ohrozovania ľudí so zdravotným postihnutím možno záverom zhrnúť hlavne do nasledovných bodov: môžu mať obmedzenú pohyblivosť aj možnosť úteku, pokiaľ je to potrebné, môžu mať problémy s komunikáciou, t. j. s vyjadrovaním a porozumením napr. v dôsledku poškodenia rečových funkcií, môžu mať problémy s priestorovou orientáciou práve z dôvodu zníženej mentálnej úrovne, môžu mať nedostatočné sociálne skúsenosti pre správanie sa v rizikových situáciách, môžu neprimerane dôverčivo reagovať na akýkoľvek prejav záujmu zo strany druhej osoby, sú často stigmatizovaní ako bezmocní, aj preto môžu byť pre páchatelov trestných činov potenciálne dosiahnuteľnejšou obeťou. Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že ľudia s postihnutím sa môžu ťažšie pohybovať aj dorozumievať, obtiažne formulujú svoje pocity a zážitky. Nemusia adekvátne predchádzať rizikovým situáciám a riešiť situácie, ktoré nastali a ktoré ich ohrozujú.

Čo sa týka konkrétnejších foriem násilia na ľuďoch so zdravotným postihnutím, môžeme ich rozdeliť do dvoch základných skupín. Prvou je aktívne, priame násilie. Túto formu charakterizuje uskutočňovaný alebo uskutočnený úmysel, ktorý vedie k poškodeniu obeť. Patrí sem napr.: sexuálne násilie, zneužívanie sociálnych dávok postihnutého jedinca jeho rodinou alebo inými ľuďmi, fyzické a psychické týranie ľudí s postihnutím, domáce násilie, šikana, podvodné získanie majetkového prospechu na úkor postihnutej osoby, sprístupnenie návykovej látky, prípadne naštartovanie závislosti na návykových látkach a gamblingu, napadnutie, lúpež, krádež a podobne.¹⁸

13. K., REPKOVÁ – L., POŽÁR – L., ŠOLTĚS, *Zdravotné postihnutie v kontexte novodobej sociálnej politiky*. Bratislava: Informačná kancelária Rady Európy v Bratislave, 2003, s. 58-59.

14. Tamtiež, s. 58-59.

15. B., BODNÁROVÁ, *Sociálna a právna ochrana zraniteľných jednotlivcov a skupín v dospelom veku*. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2005, s. 23.

16. Tamtiež, s. 4.

17. L., NOVOSAD, *Formy a zdroje násilí páchaného na lidech s postižením. Speciální pedagogika*. Praha: Univerzita Karlova v Prahe, Pedagogická fakulta, 2001, č. 3, s. 137.

18. Tamtiež, s. 138.

Druhou formou násilia na ľudoch so zdravotným postihnutím je tzv. pasívne, nepriame násilie. Táto forma násilia nie je charakterizovaná dopredu plánovaným zámerom niekomu uškodiť či získať prospech na úkor obeť. Nepohybuje sa ani tak v rovine trestného činu, ale skôr v rovine morálnej, profesnoetickej a občiansko-právnej. Môže ísť napr. o podcenenie symptómov zdravotných problémov, o život v nepodnetnom prostredí, o zanedbanie výživy. Tieto činy je možné právne stíhať, ale súdne konania bývajú dlhé a dokazovanie je obtiažne. Pokiaľ sa nakoniec prípad uzavrie vynesím rozsudku, tak výška určenej náhrady mnohokrát nekorešponduje s utrpenou ujmu. Ďalej je to aplikovanie neprístupných výchovných štýlov a takých spôsobov jednaní s človekom, ktoré ho ponížujú a nerešpektujú jeho individualitu. Ide tiež o osamelosť a nedostatok súkromia, sebarealizácie, stres postihnutých umiestnených v zariadeniach ústavnej starostlivosti.¹⁹

Som toho názoru, že uvedené dôvody sú v plnom rozsahu aplikovateľné aj na ľudí s mentálnym postihnutím.

Pre všetky spomínané faktory je spoločné, že osoby s postihnutím, vrátane osôb s mentálnym postihnutím ďalej hendikepujú, ohrozujú ich bezpečnosť a kvalitu ich života. Sú realitou napriek tomu, že potreby ľudí s mentálnym postihnutím sú zároveň ich ľudskými právami deklarovanými ústavou i viacerými medzinárodnými dokumentami, ktorými je Slovenská republika viazaná.

Nemožnosť uspokojovania týchto potrieb, práv a ich porušovanie, je preto porušovaním ich ľudských práv.

Vzhľadom na otvorenú diskusiu osôb blízkych ľudom s mentálnym postihnutím aj odborníkov z danej oblasti o porušovaní ich ľudských práv, ktorú potvrdzujú a vedia aj oni sami jednoducho, svojím jazykom, no veľmi jasne popísať, každá aktivita monitorujúca situáciu zraniteľných skupín a apelujúca na ich práva, je jedným z nevyhnutných krokov k napredovaniu v presadzovaní ich práva na šťastný a plnohodnotný život.

Autor:

JUDr. Ľubica Cehlárová

(autorka je odbornou asistentkou na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach)

Lektorovali:

h. doc. PhDr. Mária Gažiová, PhD.

JUDr. Michal Komara, PhD.

Riassunto in italiano:

**MALTRATTAMENTO DEGLI UOMINI
CON MALATIA MENTALE**

*(Ľubica Cehlárová insegna il Diritto
nella Facoltà di giurisprudenza di Košice, Slovacchia)*

Lo scopo principale dello studio è proprio far presente l'esistenza, le fonti, le forme e le possibilità dell'atteggiamento preventivo verso gli uomini colpiti col malattia mentale, vuol dire indicare i motivi per quali sono questi malati considerati „più deboli“ e alcuni sono equiparati ai bambini. Nel tempo recente il tema del maltrattamento risuona sempre più spesso. È l'oggetto dell'interesse di tante discipline scientifiche, non escluso il diritto. Sono convinta che, per motivo di debolezza di questi gruppi, è necessario di sottolineare il problema di tale maltrattamento e presentarlo in modo intensivo paragonabile col maltrattamento dei bambini. Lo studio avvicina gli aspetti concreti di tale violenza in vista di eventuale cambiamento legislativo statale per una protezione più efficace degli uomini mentalmente malati.

---

19. Tamtiež, s. 139.

NA SLOVENSKU

Právny poriadok SR obsahuje systém zákonnej vyživovacej povinnosti. S účinnosťou od 1. apríla 2005 upravuje ho zákon o rodine č. 36/2005 Z. z., ktorý je jedným z rozhodujúcich zákonov, ktorým sa vykonáva čl. 41 Ústavy Slovenskej republiky.¹ Tejto právnej norme predchádzal zákon o rodine č. 94/1963 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov, platný od 1. apríla 1964, ktorý neobsahoval niektoré z ustanovení zákona č. 36/2005 Z. z. V prvej hlave tretej časti zákona o rodine platného od 1. apríla 2005, ktorú zákonodarca označil pojmom „výživné“, sú upravené druhy vyživovacej povinnosti,² a to vyživovacia povinnosť: rodičov k deťom (§ 62 – § 65), detí k rodičom (§ 66 – § 67), medzi ostatnými príbuznými (§ 68 – § 70), medzi manželmi (§ 71), príspevok na výživu rozvedeného manžela (§ 72 – § 73), príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov nevydatej matke (§ 74). Táto povinnosť nie je len právnou, ale aj morálnou povinnosťou³ a úzko nadväzuje na problematiku riešenú cirkevnými súdmi v tom zmysle, že ak sa zaoberajú kauzami manželskej nulity a eventuálne deklarujú manželstvo za neplatné, zainteresované strany sa musia vysporiadať aj s problémom vyživovacej povinnosti. Preto je možno dôležité, aby cirkevní sudcovia a duchovní pastieri vôbec poznali aj túto stránku problému.

Výživné

Pojem „výživné“ v zákone o rodine č. 36/2005 Z. z. (ďalej len ZR) nie je konkrétne definovaný. Z jeho úpravy obsiahnutej v zákone je nepochybné, že ide o zabezpečovanie a úhradu osobných potrieb osôb, ktoré sú v príbuzenskom alebo v inom rodinnom vzťahu. Výživným sa neprispieva len na stravu, ako si to vysvetľujú niektorí viazaní touto povinnosťou, ale „výživou“ dieťaťa, na ktorú obidvaja rodičia prispievajú, sa rozumie zaobstarávanie, resp. uspokojovanie všetkých životných potrieb pre všestranný telesný a duševný vývoj dieťaťa. Zahrňuje teda aj uspokojovanie iných potrieb než je strava, napr. na zdravotnú starostlivosť, lieky, ošatenie, hygienické potreby, cestovné, školské potreby, aktivity voľného času, bývanie na internáte, ale aj uspokojovanie potrieb bývania dieťaťa, a to aj v dobe, keď je už schopné zabezpečovať si prostriedky na výživu, keď nemá

1. Porov. čl. 41 zákona č. 460/1992 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

2. Porov. J., SVOBODA A KOL., *Zákon o rodine. Komentár, judikatúra, súvisiace predpisy a vzory rodinno – právnych podaní*. Bratislava : Eurounion, 2005, s. 162-196.

3. Porov. F., TONDRA, *Morálna teológia II*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 1996, s. 80.

ešte možnosť bývať vo svojom byte. Toto právo bývania je založené na tzv. rodinnoprávnom vzťahu, ktorý by bolo možné ukončiť, ak by dieťa toto svoje právo bývania zneužívalo proti rodičom, alebo ak by bez vážneho dôvodu viedu marilo získanie vlastného bytu (napr. v situácii spoločného bývania viacpočetných rodín a pod.). Zákonnou povinnosťou rodičov k deťom je zabezpečiť výživu alebo životné podmienky dieťaťa.

Vymedzenie osôb

Pojem povinná osoba pri plnení vyživovacej povinnosti rodičov k deťom sa vzťahuje na rodičov. Ide o vyživovacia povinnosť ex lege a nie o povinnosť, ktorá vznikne až na základe rozhodnutia súdu.⁴ Vyživovacia povinnosť obidvoch rodičov k ich maloletému dieťaťu je obsiahnutá v úprave rodičovských práv a povinností.⁵ Obsah demonštratívneho výpočtu rodičovských práv a povinností uzákonených v ZR sa nevzťahuje iba na maloleté dieťa. Každá povinná osoba plní vyživovacia povinnosť sama za seba. Ak má dieťa len jedného rodiča, vyživovacia povinnosť plní tento rodič v celom rozsahu. Môže však nastať situácia, kedy rodičia nemôžu plniť vyživovacia povinnosť. Vtedy má dieťa právny nárok na výživné od ostatných príbuzných, napr. od prarodičov.⁶ Oprávnenou osobou je dieťa, t. j. potomok v prvom stupni, pričom môže ísť o maloletého oprávneného alebo plnoletého oprávneného.

Vznik vyživovacej povinnosti

Vyživovacia povinnosť vzniká narodením dieťaťa⁷ a trvá, kým dieťa nie je schopné samo sa živiť. Posúdenie schopnosti dieťaťa samo sa živiť je individuálne. Závisí od posúdenia konkrétneho prípadu, nakoľko schopnosti, možnosti a majetkové pomery povinného rodiča, ako aj odôvodnené potreby dieťaťa sú v každom jednotlivom prípade odlišné, preto k nim treba pristupovať diferencovane.⁸ Je prístupné, že táto skutočnosť nenastane nikdy. Táto povinnosť nezaniká dovŕšením veku plnoletosti,⁹ preto dovŕšenie plnoletosti nie je určujúcim kritériom vo veci skončenia vyživovacej povinnosti. Veková hranica 18 rokov má význam len z procesného hľadiska postavenia účastníkov v občianskom súdnom konaní a má vplyv na formu začatia takéhoto súdneho konania a na plnenie funkcie kolízneho opatrovní-

ka.¹⁰ Len samotná skutočnosť, že dieťa je schopné nejakej – hocijakej – zárobkovej činnosti nestačí, aby došlo k zániku vyživovacej povinnosti. Uprednostňuje sa záujem oprávnenej osoby, preto ak sa dieťa rozhodne pokračovať v ďalšom vzdelávaní, hoci už ukončilo prípravu na konkrétne povolanie, povinnosť rodičov vyživovať dieťa nezaniká. Vždy treba prihliadať aj na to, či existuje reálna možnosť dieťaťa zamestnať sa vo vyštudovanom odbore. Plnoleté dieťa, ktoré napr. študuje na vysokej škole, alebo je zdravotne postihnuté a nie je schopné samo sa živiť, má právo na výživné od svojich rodičov.¹¹ Po dosiahnutí plnoletosti dieťaťa nemusí byť začaté nové súdne konanie o určenie vyživovacej povinnosti, lebo plnoletosťou toto rozhodnutie nezaniká, ale trvá naďalej, ak naďalej trvajú okolnosti, za ktorých bolo výživné určené. To však neplatí, ak táto povinnosť nebola určená už počas maloletosti dieťaťa. Konanie o určenie vyživovacej povinnosti k plnoletému dieťaťu možno začať len na návrh.¹²

Určenie vyživovacej povinnosti

Vyživovacia povinnosť zaniká biologickým rodičom, ak je dieťa osvojené a vzniká osvojiteľom odo dňa právoplatnosti rozhodnutia súdu o osvojení.¹³ V tomto kontexte je potrebné podotknúť, že do šiestich mesiacov odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu o osvojení môže byť osvojenie z vážnych dôvodov zrušené. Tým sa obnoví vyživovacia povinnosť biologickým rodičom.¹⁴ V prípade zverenia dieťaťa do pestúnskej starostlivosti,¹⁵ vyživovacia povinnosť biologickým rodičom nezaniká. Rodičia sú povinní plniť výživné orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. Vyživovacia povinnosť sa určí rodičom dieťaťa alebo iným osobám, ktoré sú povinné poskytovať maloletému dieťaťu výživné aj v tom prípade, ak súd rozhodne: o umiestnení maloletého dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti – v tomto prípade je povinnosť plniť výživné od rúk osoby, ktorej bolo dieťa zverené;¹⁶ o nariadení ústavnej starost-

4. Porov. § 62 ods. 1 ZR. Cieľom tejto právnej úpravy je zabezpečiť výživu ekonomicky najslabšej skupine osôb v spoločnosti, ktorou sú deti.

5. Porov. § 28 ods. 1 písm. a) ZR.

6. Porov. § 68 ZR. Porov. § 10 OZ č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

7. K pojmu „dieťa“ pozri § 82 až 96 ZR. Matka je v zmysle § 82 ZR žena, ktorá dieťa porodila. Otec je muž, ktorému svedčí domnienka otcovstva, kým sa nepreukáže opak. Pojem „dieťa“ nemožno stotožňovať s pojmom maloletý, ako to robí napr. Dohovor o právach dieťaťa v čl. 1 Oznámenia č. 104/1991 Zb., resp. viazať zánik práva na výživu na konkrétny rok života oprávneného, ako napr. pri poskytovaní dávok vo forme prídavku na dieťa (zákon č. 600/2003 Z. z.).

8. Porov. § 62 ZR

9. Porov. § 8 OZ č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

10. Porov. § 65 ZR. Porov. tiež R 18/1975 (Zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk vydávaná Najvyššími súdmi ČSFR, ČR a SR do 31. 12. 1992 a Najvyšším súdom SR od 1. januára 1993).

11. Porov. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V.: *Zákon o rodine. Komentár s judikatúrou*. Šamorín : Heuréka, 2005, s. 205.

12. Porov. § 65 ods. 3 ZR. Aktívne legitimované na podanie návrhu je plnoleté dieťa, ktoré nie je schopné samo sa živiť. Pasívne legitimovaný je rodič, ktorý si voči tomuto dieťaťu riadne neplní vyživovacia povinnosť. Pritom nie je rozhodujúce, či oprávnený a povinný spolu žijú v spoločnej domácnosti a ani to, či sa stýkajú, resp. spolu komunikujú. Výživné pre plnoleté dieťa možno priznať najskôr odo dňa podania návrhu na súd, nie spätne, ako je to u maloletých. Aj napriek tomu musí súd skúmať, či sú splnené hmotnoprávne podmienky pre rozhodnutie vo veci, či rodič neplní výživné dobrovoľne v dostatočnej miere.

13. Porov. § 97 a § 103 ZR. Pokiaľ dôjde k osvojeniu dieťaťa, spolu s ostatnými rodičovskými právami a povinnosťami zaniká aj povinnosť biologických rodičov vyživovať dieťa a táto povinnosť vzniká osvojiteľom.

14. Porov. § 107 ZR.

15. Porov. § 48 ZR.

16. Porov. § 45 ZR.

livosti alebo o uložení ochrannej výchovy – v týchto prípadoch je povinnosť plniť výživné zariadeniu, do ktorého bolo dieťa umiestnené,¹⁷ pričom osoba zabezpečujúca náhradnú osobnú starostlivosť, ako aj zariadenie ústavnej starostlivosti a zariadenie ochrannej výchovy sú iba platobným miestom.

Výživné je právnym nárokom dieťaťa. Zákon pred potreby rodiča kladie potreby dieťaťa.¹⁸

Zánik vyživovacej povinnosti

Zánik vyživovacej povinnosti je u každej oprávnenej osoby individuálnou záležitosťou. U dieťaťa sa zohľadňuje vek, jeho zdravotný stav, štúdium ako príprava na budúce povolanie a uplatnenie sa v spoločnosti, samotná schopnosť zamestnať sa a vykonávať prácu, jeho majetkové pomery atď. Dieťa je schopné samo sa živiť až vtedy, keď je schopné samostatne uspokojovať svoje potreby z pravidelnej odmeny za svoju prácu, pritom musí to byť práca, ktorá zodpovedá jeho fyzickým a psychickým schopnostiam a potrebám spoločnosti. Vyživovacia povinnosť zaniká aj v prípadoch, kedy nastane niektorá z právnych skutočností, napr. smrť dieťaťa, smrť rodiča, uzavretie manželstva a pod. Vyživovacia povinnosť rodiča k dieťaťu zaniká, ak dieťa uzavrelo manželstvo. V tomto prípade nie je rozhodujúce, či došlo k uzavretiu manželstva pred dosiahnutím osemnásteho roku veku dieťaťa, alebo po jeho dosiahnutí. Relevantná je však tá skutočnosť, že uzavretím manželstva sa dieťa stáva plnoletým občanom. K zániku v tomto prípade dochádza aj z toho dôvodu, že vzájomná vyživovacia povinnosť medzi manželmi predchádza vyživovaciu povinnosť rodičov k deťom. Rodičia sú povinní túto vyživovaciu povinnosť plniť podporne len vtedy, ak manžel vzhľadom na svoje schopnosti a možnosti nie je schopný ju plniť vôbec, alebo nie v plnej miere, napr. tým, že študuje na vysokej škole dennou formou štúdia.¹⁹

Vyživovacia povinnosť zaniká smrťou povinného alebo oprávneného. To znamená, že vyživovacia povinnosť nemôže prejsť na dedičov, okrem situácií, keď nedoplatok na výživnom ku dňu smrti povinného môže sa stať predmetom dedenia, ako v dedičskom konaní uplatnená pohľadávka oprávneného.²⁰

V praxi môže dôjsť k situácii, že vyživovacia povinnosť, ktorá už raz zanikla priamo zo zákona alebo na základe rozhodnutia súdu, sa môže v určitých prípadoch obnoviť. Najčastejším dôvodom je strata schopnosti dieťaťa samostatne sa živiť. Napr. dieťaťu sa zhorší zdravotný stav natoľko, že nemôže pracovať a nespĺňa podmienky na iný spôsob zabezpečenia jeho výživy – dávkami sociálnej pomoci. V takomto prípade je možné vyživovaciu povinnosť obnoviť.

Ak bolo výživné určené rozhodnutím súdu, tak zaniká na základe rozhodnutia súdu o zrušení vyživovacej povinnosti. Len samotné naplnenie skutoč-

nosti, že nastal právny stav, kedy dieťa je schopné samo sa živiť, nezabavuje povinnú osobu povinnosti plniť vyživovaciu povinnosť voči dieťaťu bez toho, aby vo veci rozhodol súd. Preto ak odpadnú predpoklady, ktoré zákon vyžaduje pre učenie výživného, povinná osoba môže podať návrh na súd, ktorým sa bude domáhať zrušenia tejto povinnosti.²¹

Kvantitatívne určenie vyživovacej povinnosti u obidvoch rodičov

Obidvaja rodičia sú povinní prispievať na výživu svojich detí podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov.²²

To znamená, že vyživovacia povinnosť je pre obidvoch rodičov kvalitatívne rovnaká, ale kvantitatívne rozdielna. Rozsah vyživovacej povinnosti rodičov k tomu istému dieťaťu nemusí byť rovnaký. Kvantita je daná schopnosťami a možnosťami každého rodiča. Zohľadňujú sa majetkové pomery, zárobkové schopnosti, plnenie vyživovacej povinnosti voči ďalším osobám a životná úroveň každého z rodičov. Nie je rozhodujúce, či oprávnená a povinná osoba spolu žijú v spoločnej domácnosti, ani to, či sa osobne stretávajú, alebo iným spôsobom komunikujú, ale rozhodujúce sú skutočnosti, ktorými sú oprávnené potreby dieťaťa.²³

ZR upravuje právnu domnienku, že priemerný mesačný príjem povinného rodiča je dvadsaťnásobok sumy životného minima určeného zákonom. Rodič, ktorý má príjmy z inej než závislej činnosti podliehajúcej dani z príjmu,²⁴ je povinný v prípade súdneho konania súdu ich preukázať, predložiť doklady na vyhodnotenie svojich majetkových pomerov a umožniť súdu sprístupnením údajov²⁵ zistiť aj ďalšie skutočnosti potrebné pre rozhodnutie vo veci určenia výšky výživného. Ak rodič nespĺní túto povinnosť, prezumuje sa,²⁶ že výška jeho priemerného mesačného príjmu predstavuje sumu rovnajúcu sa dvadsaťnásobku zákonom určeného životného minima. Zákon umožňuje považovať osobnú starostlivosť rodiča o dieťa za spôsob plnenia vyživovacej povinnosti, ak dieťa žije s rodičom, ktorého životná úroveň je podstatne nižšia než životná úroveň druhého

21. Porov. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V., *Zákon o rodine. Komentár...*, s. 205.

22. Porov. § 62 ods. 2 ZR.

23. Porov. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V.: *Zákon o rodine. Komentár...*, s. 206-227.

24. Porov. § 5 až 8 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmu v znení neskorších platných právnych predpisov.

25. Porov. Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov. Porov. tiež § 63 ZR.

26. Slovo *prezumpcia* v právnickej terminológii vyjadruje zásadu „určitú skutočnosť pokladá zákon za existujúcu bez ohľadu na pravý stav vecí“; „*Praesumptio iuris (legis) tantum*“ – iba právna (zákonná) domnienka (t. j. vyvráťiteľná); prezumpcia neviny je zásadou trestného konania „*hľadieť na obžalovaného do právoplatného rozhodnutia súdu ako na nevinného*“; (Porov. REBRO, K.: *Latinské právnické výrazy a výroky*. Bratislava : Obzor, 1986, s. 204, ako aj ŠALING, S., IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z.: *Tezaurácia*. In: ŠALING, S., IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z.: *Slovník cudzích slov*. Bratislava : SAMO, 2000, s. 984).

17. Porov. § 54 ZR.

18. Porov. § 62 ods. 1, 3 a 5 ZR

19. Porov. R 4/1982.

20. Porov. § 460 a nasl. OZ č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

ho rodiča. Posúdenie, či plnením osobnej starostlivosti o dieťa je výživovacia povinnosť úplne vyvážená alebo len sčasti, je v kompetencii súdu. Ak rodičia žijú spolu, súd prihliadne aj na starostlivosť rodičov o domácnosť. Domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvalo žijú a spoločne uhrádzajú náklady na svoje potreby. Povinný rodič sa v tomto prípade musí starať o členov domácnosti a uspokojovanie ich potrieb alebo o veci, ktoré tvoria spoločnú domácnosť. Treba tiež zdôrazniť, že výživné je možné určiť aj v tom prípade, keď rodičia spolu žijú, ale jeden z nich si dobrovoľne neplní svoju výživovaciu povinnosť napr. preto, že nadmerne požíva alkoholické nápoje, hrá hazardné hry, nezaujíma sa o dieťa, neprispieva na výživu dieťaťa a potreby rodiny a pod.²⁷

Prednosť pred určením výšky výživného voči maloletým deťom formou súdneho rozhodnutia má dohoda rodičov. Ak sa rodičia dohodnú v konaní o úprave práv a povinností rodičov voči maloletým deťom na výške výživného, tak je potrebné túto dohodu schváliť súdom.²⁸

Rodičovská dohoda schválená súdom má účinky právoplatného súdneho rozhodnutia. Ak povinná osoba zaviazaná rozhodnutím súdu alebo súdom schválenou rodičovskou dohodou k plneniu výživovacej povinnosti dobrovoľne neplní takto určenú výživovaciu povinnosť alebo sa omešká s jej plnením, takéto rozhodnutie alebo rodičovská dohoda schválená súdom po nadobudnutí právoplatnosti a vykonateľnosti je podkladom pre vykonanie exekúcie.²⁹ Určenie výživného je spravidla súčasťou rozhodnutia súdu o úprave práv a povinností k maloletému dieťaťu. Súd vo svojom rozhodnutí určí, ktorému z rodičov zveruje dieťa do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok a ako má ten rodič, ktorému nie je dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na výživu dieťaťa. Teda určí povinnosť plniť výživné tomu rodičovi, ktorému dieťa nie je zverené do osobnej starostlivosti a určí aj peňažnú sumu výživného, ktoré je splatné do rúk rodiča, ktorému bolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti.³⁰

Pokiaľ majú rodičia dve a viac detí, výživné súd určí na každé dieťa samostatne. Na záver tejto časti považujem za dôvodné podotknúť, že dohoda o výživnom medzi povinnými osobami a oprávnenou osobou je akceptovateľná len vtedy, ak ide o plnoleté osoby. Ak povinná osoba neplní dobrovoľne svoju výživovaciu povinnosť, o jej plnení rozhodne súd.³¹

27. Porov. PAVELKOVÁ, B., KUBÍČKOVÁ, G., ČEČOTOVÁ, V.: *Zákon o rodine. Komentár...*, s. 208-209.

28. Porov. § 24 ods. 2 ZR.

29. Zákonodarca v § 41 ods. 1 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti ustanovil: „*Exekučným titulom je vykonateľné rozhodnutie súdu, ak priznáva právo, zaväzuje k povinnosti alebo postihuje majetok.*“ Porov. TOMAŠOVIČ, M., *Exekučný poriadok s komentárom*, s. 68-78.

30. Porov. § 24 ods. 1, 4 ZR. K predbežnej vykonateľnosti rozsudkov odsudzujúcich na plnenie výživného pozri ust. § 162 Občianskeho súdneho poriadku.

31. Porov. § 78 ZR.

Výška výživného

Výška, ako hodnota výživného, zohľadňuje odôvodnené potreby dieťaťa vzhľadom na jeho fyzický vek, zdravotný stav, prípravu na budúce povolanie a pod. Súčasná právna úprava považuje za odôvodnené potreby dieťaťa aj tvorbu úspor, iba ak to umožňujú majetkové pomery rodiča. Súd vo výroku rozhodnutia určí celkovú sumu výživného a zároveň vyčlení čiastku z tejto sumy určenú na tvorbu úspor. V prípade, že je dieťa maloleté, súd rozhodne, aká časť výživného³² bude plnená k rukám osoby, ktorá sa o neho stará, a prípadne aká časť bude vyčlenená na tvorbu úspor. Tým je dieťaťu priznané právo ex lege podieľať sa na životnej úrovni svojich rodičov. Suma určená na tvorbu úspor je splatná na osobitný účet, ktorého majiteľom je maloletý, spravidla zriadený rodičom, ktorý má dieťa v osobnej starostlivosti. Akékoľvek nakladanie s tam uloženými finančnými prostriedkami je možné len na základe schválenia súdu.³³ Súhlas súdu sa vyžaduje do doby, pokiaľ dieťa nenadobudne plnoletosť.³⁴

32. Ide vždy o bežné výživné plnené povinnou osobou.

33. Porov. § 28 OZ č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov a ust. § 176 Občianskeho súdneho poriadku č. 93/1963 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

34. Porov. § 8 Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

Plnenie výživného do budúcnosti

Tzv. tezaurácia výživného je jednou z novinek zavedených v oblasti vyživovacej povinnosti. ZR umožňuje zaviazať povinného rodiča na zloženie finančnej čiastky na splatné výživné pre maloleté dieťa v budúcnosti.³⁵

Oprávnenu osobou v tomto prípade je len maloleté dieťa, nikdy nie plnoletá osoba. Dôvodom zloženia finančnej sumy môže byť nepravidelnosť príjmov povinného rodiča, najmä ak je sezónnym zamestnancom, ale taktiež dlhodobý pobyt povinnej osoby v cudzine, prípadne jeho vysťahovanie sa do cudziny a pod. Tento právny inštitút nemožno chápať ako spôsob úplného vyrovnania výživného, nakoľko nemožno dopredu vylúčiť, že dieťaťu v čase nároku na výživné nevzniknú aj ďalšie odôvodnené potreby, prípadne dôjde k devalvácii meny alebo iným pre dieťa negatívnym nepredvídateľným zmenám, alebo naopak, dieťa bude schopné samo sa živiť. Preto výška tezaurovaného výživného závisí od konkrétnych dôvodov, pre ktoré súd svojim rozhodnutím zaviazal povinného k povinnosti plniť výživné touto formou, ale aj od majetkových pomerov povinného, oprávnených potrieb oprávneného a pod.

Minimum výživného

ZR zaviedol nové ustanovenie, podľa ktorého sa určuje minimálna výška výživného. Rodičia sú povinní plniť vyživovaciu povinnosť aspoň v minimálnom rozsahu, tzn. výživné nesmie byť určené nižšie ako 30 % sumy životného minima.³⁶ Každá povinná osoba musí prispievať na výživu dieťaťa, ktoré nie je schopné samo sa živiť, aj keď je to na úkor seba, lebo plnenie výživného má prednosť pred inými výdavkami povinnej osoby. Ak je dieťa vlastníkom (spoluvlastníkom) majetku, nadobudnutého napr. dedičstvom, darovaním, reštitúciou, ak má príjmy v podobe výnosov z kapitálových vkladov, dividend a pod., táto skutočnosť sa berie do úvahy pri určovaní vyživovacej povinnosti. Potom aj keď rodič má povinnosť poskytnúť svojmu plnoletému dieťaťu aspoň minimálne výživné, nevznikne dieťaťu právo na výživné od rodiča, lebo má evidentne lepšie majetkové pomery než jeho povinný rodič. Táto skutočnosť neplatí, ak ide o maloleté dieťa.³⁷

Ďalšie právne skutočnosti

V zmysle § 100 Občianskeho zákonníka sa premlčujú všetky majetkové práva s výnimkou vlastníckeho. Vôbec sa teda nepremlčujú práva osobnej pova-

hy. Medzi takéto práva patrí rovnako aj právo na výživné.³⁸ Avšak hoci sa právo na výživné nepremlčuje, premlčujú sa jednotlivé splátky výživného ako majetková forma jeho plnenia. Pokiaľ už bola súdom právoplatne uložená povinnosť plniť splatné výživné (ide o minulé obdobie, napr. od podania návrhu na súd), potom sa tieto splátky premlčujú v desaťročnej dobe.³⁹ Výživné pre maloleté dieťa možno určiť tri roky späť od podania návrhu na určenie tejto povinnosti, ak sú na to dôvody hodné osobitného zreteľa. Pri určovaní rozsahu vyživovacej povinnosti sa prihliada na schopnosti, možnosti a majetkové pomery v čase, v ktorom sa výživné priznáva.⁴⁰

Pre plnoleté dieťa sa späťné výživné neurčuje. Povinný je povinný plniť výživné na dieťa riadne a včas, t. j. formou pravidelných opakujúcich sa sumách splatných vždy mesiac dopredu do rúk osoby, ktorej dieťa bolo zverené do osobnej starostlivosti. Ak je dieťa na krátkodobom pobyte u rodiča, ktorý nemá toto dieťa zverené do svojej starostlivosti, táto skutočnosť ešte nie je dôvodom na dočasné pozbavenie povinnosti platiť výživné. Nie je však vylúčené, že aj takáto právna skutočnosť môže nastať.

Právna istota

Účelom rozhodnutia súdu o rozsahu vyživovacej povinnosti je dosiahnuť právnu istotu o právnej existencii a výške výživného, ak sú v reálnom živote tieto skutočnosti problematické alebo medzi účastníkmi sporné. Účastníkom konania o výživnom je aj maloleté dieťa, a keďže nemá procesnoprávnu spôsobilosť, musí byť zastúpené opatrovníkom. V konaní pred súdom maloleté dieťa zastupuje kolízny opatrovník, ktorý má v takomto konaní postavenie účastníka konania – zúčastňuje sa súdneho pojednávania, navrhuje dôkazy a ich vykonanie, vyjadruje sa ku všetkým skutočnostiam v prejednávanej veci, navrhuje ako súd má vo veci rozhodnúť a pod. Kolízny opatrovník v súdnom konaní predovšetkým chráni práva a právom chránené záujmy dieťaťa. Jeho zastupovanie je nevyhnutné a pre dieťa prospešné aj z toho dôvodu, že môže napr. vzniknúť kolízia záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom. Kolízny opatrovníkom dieťaťu je väčšinou orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.⁴¹

38. Porov. § 98 ZR. Porov. J. SVOBODA A KOL., Občiansky zákonník. Komentár..., s. 136-139.

39. Porov.: § 110 OZ č. 40/1964 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

40. Rodič, ktorý sa o dieťa osobne stará, plní zväčša svoju vyživovaciu povinnosť v podobe osobnej starostlivosti o dieťa a zabezpečením jeho bytových potrieb, preto súd o jeho vyživovacej povinnosti nerozhoduje. Súd musí vykonať všetky dostupné dôkazy, aj tie, ktoré účastníci konania o výživnom nenavrhnú. Rozsudok súdu vo svojej výrokovej časti musí obsahovať výšku dlžného výživného, prípadne výrok o tom, že zameškané výživné povoľuje splácať v splátkach, ktoré musia byť presne vymedzené čo do ich výšky a splatnosti.

41. Pozri § 71 a nasl. zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

35. Slovo *tezaurácia* v slovenskom jazyku vyjadruje hromadenie peňazí súkromnými osobami.

36. Podľa zákona č. 601/2003 Z. z. v znení zákona č. 372/2004 a zákona č. 262/2005 Z. z. činí výška životného minima na nezaopatrené neploleté dieťa a nezaopatrené dieťa sumu 2.150,- Sk; pôjde o sumu 645,- Sk mesačne. Aj štát prispieva v podobe prídavku na dieťa – oprávnený rodič má nárok na prídavok na dieťa; podľa zákona č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa je to suma 500,- Sk mesačne (§ 62 ods. 2, 3 ZR).

37. Podľa § 75 ods. 2 ZR „Výživné nemožno priznať, ak by to bolo v rozpore s dobrými mravmi; to neplatí, ak ide o výživné pre maloleté dieťa.“

Úprava výšky výživného

Plnenie vyživovacej povinnosti je vo väčšine prípadov dlhodobou záležitosťou. V priebehu jej plnenia sa môžu zmeniť podmienky, ktoré boli rozhodujúcimi skutočnosťami pre jej existenciu, ale aj pre trvanie a rozsah. Ak nastane zmena pomerov na strane povinného alebo dieťaťa, je možné podať návrh na zníženie alebo zvýšenie výšky výživného, pričom súd nie je viazaný takýmto návrhom. Súd môže rozhodnúť o zvýšení výživného, rovnako o znížení výživného alebo o zamietnutí návrhu na zmenu určenej výšky výživného. Ak dôjde k zrušeniu alebo zníženiu výšky výživného pre maloleté dieťa za uplynulý čas, spotrebované výživné sa nevracia.⁴² Toto však neplatí vtedy, ak ide o plnoleté dieťa. V takom prípade sa spotrebované výživné musí vrátiť v celom rozsahu prijatého bezdôvodného plnenia. V konaní o úprave výšky výživného súd preskúma, či existujú dôvody na zníženie výživného a či tieto dôvody sú opodstatnené.⁴³ Opodstatneným dôvodom na strane povinného môže byť napr. strata zamestnania, zníženie príjmu, zhoršenie zdravotného stavu a v dôsledku toho obmedzená možnosť plniť súdom určenú povinnosť voči dieťaťu, existencia ďalšej vyživovacej povinnosti a pod. Za neopodstatnené príčiny na strane povinného sa považuje strata zamestnania z dôvodu porušenia pracovnej disciplíny, podanie výpovede z pracovného pomeru, neuvážené skončenie podnikania a tým strata príjmu, odmietnutie dedičstva a pod. O zvýšení výživného súd rozhodne, ak sa trvalo zlepšil príjem povinného, ak povinný získa majetkový prospech, napr. nadobudnutie majetku dedičstvom, finančná výhra v lotérii a pod., zlepšenie zdravotného stavu, nastúpenie do zamestnania toho rodiča, ktorému je uložená povinnosť platiť výživné, získanie živnostenského alebo iného oprávnenia na podnikanie a pod. Opodstatnené potreby dieťaťa sú častým dôvodom podania návrhu na zvýšenie sumy výživného. Súd pritom zisťuje, či sú dané dôvody na takéto zvýšenie a či sú tieto potreby

42. Porov. § 78 ods. 2 ZR.

43. V tomto konaní je „prelomená“ jedna z procesných zásad – uplatnenie prekážky *res iudicatae* (rozhodnutej veci). Občiansky súdny poriadok v ust. § 159 ods. 3 určuje, že len čo sa o veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa prejednať znova. Sám však počíta s prípadmi, keď nie je objektívne možné túto zásadu dodržať, preto svojím ust. § 163 výslovné umožňuje zmenu rozsudku odsudzujúceho na plnenie v budúcnosti zročných dávok alebo na plnenie v splátkach, ak sa podstatne zmenili okolnosti, ktoré sú rozhodujúce pre výšku a ďalšie trvanie dávok alebo splátok; ide o výhradu *clausula rebus sic stantibus* (ak by sa pomery zmenili, zmluva stráca platnosť). Pritom nie je rozhodujúce, či ide o plnenie vyživovacej povinnosti určenej súdom, alebo o plnenie rodičovskej dohody. Hmotnoprávnou podmienkou toho, aby súd mohol o veci opakovane rozhodnúť, je zmena pomerov. V zmysle judikatúry je potrebné prihliadať ku všetkým okolnostiam, ktoré by mohli odôvodniť zmenu výživného. Ale len vtedy môžu byť dôvodom na zmenu vyživovacej povinnosti, keď sa závažnejším spôsobom prejavia v pomeroch účastníkov v porovnaní s ich pomermi v čase vyhlásenia rozsudku. Pokiaľ by súd nemal preukázanú zmenu pomerov a rozhodol by o zmene výšky vyživovacej povinnosti, išlo by o neprípustné preskúmanie a reparáciu právoplatného súdneho rozhodnutia.

odôvodnené. Najčastejšie vyskytujúce sa dôvody sú: nástup dieťaťa do školy, prechod do druhého stupňa základnej školy, štúdium na strednej alebo vysokej škole, zhoršenie zdravotného stavu, športové aktivity, umelecké nadanie a iné. V konaní o výživnom nie je súd návrhom viazaný, ale skúma podmienky priznania resp. odňatia *ex offio*.⁴⁴

Vymáhateľnosť práva

Väčšina povinných si svoje vyživovacie povinnosti dobrovoľne, riadne a včas plní. V praxi však vznikajú situácie, kedy povinné osoby neplnia svoju vyživovaciu povinnosť vôbec alebo len sčasti. Neplnenie vyživovacej povinnosti povinnými osobami je spoločensky nežiaducim fenoménom. Ak si rodičia svoju vyživovaciu povinnosť neplnia a zanedbávajú rodičovské práva a povinnosti, je potrebný zásah štátneho orgánu. V prípade dobrovoľného neplnenia vyživovacej povinnosti je tento právny nárok vymáhateľný cestou vykonania exekúcie.⁴⁵

44. Porov. § 81 Občianskeho súdneho poriadku č. 99/1963 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov – tzv. beznávrhové konania.

45. Porov. § 2 ods. 1 a § 38, 39, 63 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov. Dňa 1. 9. 2005 nadobudol účinnosť zákon č. 341/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky

Podľa § 71 ods. 2 písm. a) Exekučného poriadku medzi prednostné pohľadávky patria pohľadávky výživného.⁴⁶ Ako účinný prostriedok na zabezpečenie riadneho a včasného plnenia výživného pre dieťa sa ukazuje podanie trestného oznámenia na povinného, ktorý si neplní vyživovaciu povinnosť voči dieťaťu, pre podozrenie zo spáchania trestného činu zanedbania povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.⁴⁷

Náhradné výživné

Dieťaťu vzniká právny nárok na vyplácanie náhradného výživného od štátu vtedy, ak povinná osoba neplní vyživovaciu povinnosť v určenej výške najmenej za tri po sebe nasledujúce kalendárne mesiace a platenie výživného nie je možné zabezpečiť výkonom súdneho rozhodnutia počas najmenej troch mesiacov a ak dieťa má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky a riadne plní povinnú školskú dochádzku. Žiadateľ, ktorý uplatňuje nárok na náhradné výživné podaním žiadosti, pripojí k žiadosti právoplatné rozhodnutie alebo súdom schválenú dohodu, ktorým bola povinnej osobe určená povinnosť platiť oprávnenej osobe výživné.⁴⁸ Ak prísluš-

ný orgán rozhodol o poskytnutí náhradného výživného, podá podnet orgánom činným v trestnom konaní na začatie trestného stíhania povinnej osoby pre zanedbanie povinnej výživy, ak tak už neurobil oprávnený alebo žiadateľ.⁴⁹ V tomto kontexte príjem žiadateľa a fyzických osôb, ktorých príjmy sa spoločne posudzujú nesmie byť vyšší ako 2,2 násobok sumy životného minima. Náhradné výživné je upravené zákonom č. 452/2004 Z. z. o náhradnom výživnom v znení neskorších platných právnych predpisov. Kompetentným orgánom pri vymáhaní výživného, ak povinná osoba žije v zahraničí, je Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, so sídlom v Bratislave.⁵⁰

Záver

V zmysle čl. 41 Ústavy SR je vymedzený rámec ústavnej starostlivosti ochrany manželstva, rodiny a rodičovstva, kde okrem iného je ústavou zaručené právo detí na rodičovskú výchovu a starostlivosť a zároveň právo rodičov na starostlivosť o deti a ich výchovu.⁵¹ ZR je jeden z rozhodujúcich zákonov, ktorým sa čl. 41 vykonáva. Výživné je v zmysle ZR právnym nárokom dieťaťa. Právo dieťaťa na výživné je ovplyvňované právnymi skutočnosťami, ktoré vedú k vzniku, zmene a zániku práva na výživné. Do celého tohto procesu vstupujú za určitých okolností nielen povinné a oprávnené osoby, ale aj štátne orgány, a to predovšetkým súdy a úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorých jednou zo základných úloh je dbať o zabezpečenie práv a právom chránených záujmov detí.

Autor:

Mgr. Štefan Machaj
(autor je advokátom)

Lektorovali:

JUDr. Michal Komara, PhD.
JUDr. Tamara Maďarová

Riassunto in italiano:

IL DOVERE ALIMENTARIO IN SLOVACCHIA

(Štefan Machaj,
ha fatto gli studi giuridici e teologici, è avvocato)

Il dovere alimentare in Slovacchia è regolato dalle leggi statali. Si tratta soprattutto il dovere stabilito dalla Costituzione della Repubblica, dalla Legge 36/2005 e altri leggi che sono oggi in vigore. L'autore, un avvocato - ed esperto in leggi statali e canonici relativi al matrimonio e la famiglia - puntualmente descrive tutti i doveri giuridici dei genitori verso i propri bambini.

súdny poriadok v znení neskorších platných právnych predpisov. Po nadobudnutí účinnosti tohto právneho predpisu exekučné konanie je možné viesť len prostredníctvom súdnych exekútorov. Podľa § 372m ods. 1, 3 tohto zákona v konaniach o výkon rozhodnutia začatých do 31. 8. 2005 musí oprávnený podať do 6 mesiacov od účinnosti tohto zákona návrh na vykonanie exekúcie podľa osobitného zákona (Exekučný poriadok) a zároveň v tejto lehote oznámiť podanie návrhu na výkon rozhodnutia exekúcie súdu, ktorý viedol výkon rozhodnutia. Ak oprávnený neoznámí súdu, že podal návrh na vykonanie exekúcie podľa osobitného predpisu, súd konanie o výkone rozhodnutia zastaví. Proti tomuto rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok.

46. § 279 ods 2 Občianskeho súdneho poriadku č. 99/1963 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov.

47. V roku 2006 Okresná prokuratúra v Liptovskom Mikuláši viedla stíhanie pre trestný čin zanedbania povinnej výživy: podľa § 213 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov : ukončené trestné stíhanie voči 64 osobám, z toho bolo stíhaných 5 žien; obžalovaných bolo 20 osôb, z toho 1 žena; podľa § 207 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.: ukončené trestné stíhanie voči 25 osobám, z toho 1 žena; obžalovaných bolo 10 osôb. V roku 2006 Okresná prokuratúra v Ružomberku viedla stíhanie pre trestný čin zanedbania povinnej výživy : podľa § 213 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších platných právnych predpisov : ukončené trestné stíhanie voči 5 osobám, z toho bolo 1 žena; žaloba nebola podaná ani v jednej veci, trestné veci boli ukončené inak; podľa § 207 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z.: celkom stíhaných 54 osôb, na 10 osôb bola podaná obžaloba, 22 vecí bolo ukončených inak, z toho bola 1 žena. K zániku trestnej činnosti trestného činu zanedbania povinnej výživy (§ 207 Tr. z.) pozri ust. § 86 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. (úprava osobitných prípadov účinnej ľútosti pri taxatívne vymenovaných trestných činoch; predtým § 214 Tr. z.). Porov.: *Štatistická ročenka o činnosti prokuratúry Slovenskej republiky*. Vydáva Generálna prokuratúra SR, dostupné na internetovej stránke generálnej prokuratúry.

48. Porov. § 6 zákona č. 452/2004 Z. z. o náhradnom výživnom v znení neskorších platných právnych predpisov. Porov. § 42 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok v znení neskorších platných právnych predpisov.

49. Porov. § 8 zákona č. 452/2004 Z. z. o náhradnom výživnom v znení neskorších platných právnych predpisov.

50. Pozri § 74 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

51. Porov. J. SVOBODA A KOL., *Zákon o rodine. Komentár, judikatura, súvisiace predpisy a vzory rodinno-právnych podaní*, s. 15-16.

ANNIBALE BUGNINI

REFORMÁTOR POKONCILOVEJ RÍMSKEJ LITURGIE

Arcibiskup Annibale Bugnini, CM (1912-1982), bývalý sekretár Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí a „projektant“ pokoncilovej liturgickej reformy

V týchto dňoch sa opäť dostáva do popredia osobnosť arcibiskupa Annibala Bugniniho v súvislosti s apostolským listom *Summorum Pontificum*, ktorého normatíva vstúpi do platnosti na sviatok Povýšenia svätého Kríža (14. septembra) tohto roku. Arcibiskup Bugnini sa totiž považuje za „duchovného otca“ pokoncilovej liturgickej reformy pápeža Pavla VI. Ide o osobnosť, ktorú jedni vyzdvihujú, iní zatracujú. Kto bol v skutočnosti Annibale Bugnini?

Základné životopisné dáta

Narodil sa 14. júna 1912 v Civitella del Lago v Taliansku. Po absolvovaní filozofických a teologických štúdií bol ako 24-ročný vysvätený za kňaza 26. júla 1936 u pátrov lazaristov sv. Vincenta de Paul. Potom prišli vojnové roky, ale okamžite po skončení vojny sa začala rozvíjať jeho kariéra liturgickým smerom. V roku 1946 sa stal zodpovedným redaktorom odborného liturgického časopisu *Ephemerides liturgicae* v Ríme a už o dva roky neskôr v roku 1948 ho sám pápež Pius XII. vymenoval za sekretára *Komisie pre liturgickú reformu*. V tejto úlohe zotrval až do roku 1960. Medzitým prišli ďalšie úlohy. V roku 1957 sa stal profesorom liturgiky na Pápežskej lateránskej univerzite v Ríme a v roku 1959 ho Ján XXIII. vymenoval za sekretára *Prípravnej predkoncilovej komisie pre liturgiu*, v ktorej bol až do začiatku rokovaní Druhého vatikánskeho koncilu v roku 1962.

V roku 1964 bola Druhým vatikánskym koncilom schválená a zverejnená konštitúcia *Sacrosanctum Concilium* o posvätej liturgii a následne v tom istom roku Annibala Bugniniho pápež Pavol VI. vymenoval za sekretára *Liturgickej komisie*, ktorej úlohou bolo uviesť do života zásady koncilu v liturgickej oblasti. Komisii predsedali najprv kardinál Giacomo Lercaro v rokoch 1964-68, potom švajčiarsky kardinál Benno Walter Gut, ďalej kardinál Arturo Tabera Araoz až do roku 1973. V roku 1969 ho pápež Pavol VI. vymenoval aj za sekretára Kongregácie pre Boží kult, kde zotrval až do jej zjednotenia s Kongregáciou pre disciplínu sviatostí v roku 1975. Nová kongregácia dostala názov Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí a existuje dodnes. V súčasnosti jej predsedá africký kardinál Francis Arinze v hodnosti prefekta a srílanský sekretár v hodnosti arcibiskupa. Medzitým bol Pavlom VI. vymenovaný za titulárneho

biskupa diecézy Diocletiana a následne 6. januára 1972 aj konsekrovaný. Dňa 4. januára 1976 sa jeho kariéra v Ríme (neočakávane?) končí a Pavol VI. ho povýšil do hodnosti arcibiskupa a poslal za pronuncia do Iránu. Aj jeho misia v Iráne nebola bezvýznamná vzhľadom na to, že v tejto krajine sa začali nepokoje a jeho úrad i činnosť nabrali na dôležitosť i z hľadiska medzinárodných politických súvislostí. Po svojom návrate zomrel v Ríme 3. júla 1982 ako 70-ročný.

Pokoncilová liturgická reforma

Liturgická reforma po Druhom vatikánskom koncile sa realizovala postupne zasiahla celú oblasť liturgických obradov rímskeho ritu. Predovšetkým tu došlo k reforme Rímskeho misála promulgovaného apoštolskou konštitúciou Pavla VI. *Missale Romanum* z 3. apríla 1969, ktorý nadobúdol v Cirkvi účinnosť 30. novembra 1969 (na prvú adventnú nedeľu).¹ Reforma misála bola síce najdôležitejšou, ale nie jedinou liturgickou pokoncilovou reformou. Došlo k reforme Liturgie hodín (breviára), *Ordo baptismi* (vysluhovania sviatosti krstu), *Ordo confirmationis* (sviatosti birmovania), *Ordo poenitentiae* (sviatosti zmierenia), *Ordo infirmorum* (pomazania chorých), *Ordo matrimonii* (sviatosti manželstva), *Rímskeho pontifikála* (lat. Pontificale Romanum), *Ordo esequiarum* (pohrebných obradov). Už samotná reforma bohoslužobných textov si vyžadovala veľkú erudíciu zainteresovaných, ale aj mimoriadnu náročnosť na organizáciu práce. Veľkým, možno trochu nepredvídaným, sa ukázal problém prekladu typického vydania latinských textov do národných jazykov. Totiž ukázalo sa, že to, čo sa dá latinčinou vyjadriť presne, nakoľko sa teológia vyvíjala predovšetkým v latinčine, to sa niekedy nedalo preložiť do živej reči bez určitých nepresností, až takmer zmeny zmyslu textu. Tento problém ostal aj potom, ako si Apoštolská stolica vyhradila právo revidovať liturgické texty, ktorých preklady do národných jazykov nechali urobiť biskupské konferencie, lebo každý preklad je určitá „zrada“ spáchaná na pôvodnom texte. Aby veriaci nežili v pochybnostiach o platnosti konkrétnych dôležitých textov, Apoštolská stolica vzala problém na seba a silou vlastnej autority udelila prekladom takú vážnosť, akú vlastnila *editio typica*, aj keď pôvodný latinský text vždy slúžil ako východisko i ako text na revidovanie prekladov.

Kauza „Bugnini“

Annibale Bugnini sa javí ako zaujímavá, až kontroverzná osobnosť. Tradicionalisti ho obviňujú z neznalosti liturgickej tradície, že bol ovplyvňovaný predovšetkým protestantským kruhom a najmä členmi slobodomurárskej rímskej lóže. Považujú ho takmer za zradcu a „hrobára“ rímskej liturgickej tra-

dície. Veľmi vážne je práve obvinenie, že bol členom rímskej slobodomurárskej lóže. Toto obvinenie nikdy nebolo dokázané, ale ako sa zdá, v Ríme a vo Vatikáne tento názor bol dosť rozšírený. Dokazuje to skutočnosť, že *Osservatore Romano* z 10. októbra 1976 túto informáciu označilo za nepravdivú. Avšak pozoruhodný je už fakt, že sa touto informáciou *Osservatore Romano* vôbec zaoberalo. V roku 1982 Bugnini umrel a o rok neskôr vyšla jeho kniha pod názvom *Riforma liturgica 1948-1975*.² V tejto knihe arcibiskup odmietol, žeby bol slobodomurárom, ale priznal, že táto fáma bola dôvodom jeho odchodu z postu sekretára Kongregácie pre Boží kult a vôbec z Ríma za pronuncia do Teheránu v Iráne.³ Diskutabilné sú jeho znalosti z dejín a teológie liturgiky. Ak bol kritizovaný za liturgické reformy v 60. a 70. rokoch minulého storočia aj vplyvnými cirkevnými autoritami nevynímajúc kardinálov (napr. Ottaviani, Šeper a iní), mohli by sme chápať aj ako ich nostalgiu za tradičnou liturgiou. Ak si však prečítame novšie štúdie, napríklad hoci aj knihu Duch liturgie od Jozefa Ratzingera alebo iných autorov, dospejeme k názoru, že pokoncilová liturgická reforma z teologického hľadiska len málo rešpektovala starobylú liturgickú tradíciu rímskeho obradu. Nemám na mysli latinčinu, ale zrušenie Rímskeho kánona, novotvorba eucharistických modlitieb, obrátenie kňaza tvárou k ľudu, stávanie obojstranných stolov v starobylých chrámoch a podobne. Nie je však známe, či k týmto rozhodnutiam došlo vedome „in bona fide“, alebo mu vážne chýbali primerané vedomosti z dejín liturgickej teológie. Druhá alternatíva sa mi javí ako málo pravdepodobná.

Na druhej strane sa Bugnini ukazuje ako výnimočná osobnosť. Tešil sa priazni troch pápežov. Právnik a diplomat Pius XII. ho v roku 1948 ustanovil za sekretára pre reformu liturgie, blahoslavený Ján XXIII., kariérny diplomat, ho vymenoval v roku 1959 za sekretára prípravnej (koncilovej) liturgickej komisie a Pavol VI. ho v roku 1964 vymenoval za sekretára Komisie pre realizáciu záverov koncilu a uskutočnenia pokoncilovej liturgickej reformy. Na čele tejto komisie stáli viacerí kardináli, ale často dochádzalo k ich výmene a niektorí boli už alebo chorľaví, alebo pokročili vekom. Zdá sa, že dominantnou osobnosťou bol Bugnini aj ako sekretár Kongregácie pre Boží kult. Viacerí jeho spolupracovníci, ktorí o ňom prehovorili, ho označujú za človeka, ktorý si robil, čo chcel (kardinál Antonelli, v čase reformy Bugniniho spolupracovník v komisii), iní ho považovali za dobrého manažéra, ale slabého teológa. Viacerí sa zhodujú v tom, že bol človekom, ktorý mal veľmi veľký vplyv na Pavla VI. (Adrea Rose). Nech to už bolo akokoľvek, nemožno mu uprieť to obrovské úsilie a pracovné nasadenie, aké si liturgická reforma a jej uvedenie do života skutočne vyžadovalo. Preto sa mi vidí

1. PAULUS PP. VI, Constitutio apostolica *Missale Romanum* qua Missale romanum ex decreto concilii oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur (3 aprilis 1969), v: *Notitiae* 5 (1969), s. 142-146. Latinská a talianska verzia sa nachádza aj v *Enchiridion vaticanum* 3 (1968-70), Bologna 1997, s. 560-569. Slovenský preklad tejto konštitúcie sa nachádza v: *Rímsky misál*, Typis polyglottis vaticanis 1980, s. 11-18.

2. A. BUGNINI, *La riforma liturgica*, Centro liturgico vincenziano, Roma 1983. Pravdepodobne sám Bugnini zariadil, aby jeho kniha vyšla až po jeho smrti. Druhé vydanie jeho knihy vyšlo v roku 1997 v tom istom vydavateľstve.

3. Údajne sa za Bugniniho odchod z Ríma zasadili u Pavla VI. kardinál James Knox, prefekt Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí (teda Bugniniho „šéf“) a kardinál Franjo Šeper, prefekt Kongregácie pre náuku viery.

vemi pravdepodobné, že bol človekom s talentom presvedčiť iných o správnosti „svojej veci“ a s talentom dokázať dobre organizovať prácu v tíme.

Bugninisti

Tradicionalisti v rámci svojej kritiky radi hovoria o „bugninistoch“. Pod týmto pojmom chápu cirkevné osobnosti zastávajúce Bugniniho názory alebo sú pokračovateľmi Bugniniho chápania pokoncilovej liturgickej reformy, ktorú sa tí „radikálnejší“ odvažujú označiť dokonca za liberálnu, či až slobodomurársku. Každý normálny človek musí pochopiť, že v tom to preháňajú, až je to nedôstojné. Z viacerých osobností tohto typu veľmi radi označujú za „bugninistu“ aj súčasného majstra pápežských ceremónii arcibiskupa Piera Mariniho, ktorý bol istý čas po koncile osobným sekretárom Annibala Bugniniho a „vyrástol“ z neho aj odborník na liturgiu. Piero Marini sa stal majstrom pápežských ceremónii za Jána Pavla II. a je ním aj dnes za Benedikta XVI., hoci niektorí mu po nástupe kardinála Ratzingera za pápeža predpovedali veľmi skorý odchod z tohto postu a vo svojich „predpovediach“ neustávajú. A keďže Bugnini už odišiel do večnosti, časť kritiky, hoci už miernejšej, si neodpustia na adresu jeho bývalého osobného sekretára a súčasného arcibiskupa.

Politická teológia?

Nemôžem sa ubrániť pocitu, že niektoré tradičné komunity dožadujúce sa tridentskej omše, majú blízko k politicky chápanému katolicizmu. Prosím ich o odpustenie, ak by som sa mýlil a priznám sa, že bol by som rád, keby som sa skutočne mýlil. V politickej teológii ide o teologické zdôvodnenie, o uchopenie politickej moci. Zdá sa, že takéto tendencie existujú v teológii oslobodenia v krajinách Latinskej Ameriky a takúto tendenciu majú aj latinskoamerickí prisťahovalci v Severnej Amerike. Rovnakú tendenciu badám aj v Bratstve Pia X. založeného arcibiskupom Lefebvrom. Túto tendenciu badám aj v niektorých skupinách katolíckych tradicionalistov, ktorí sú členmi Katolíckej Cirkvi. Pán Ježiš nemal politické ambície, lebo jeho Kráľovstvo nie je z tohto sveta. Benedikt XVI. ako sa zdá, dôsledne bráni každým politickým tendenciám v rámci Cirkvi. Chcem vyjadriť presvedčenie, že povolenie tridentskej omše nebude v tomto smere zneužitá.

Záver

Osobne si myslím, že liturgická pokoncilová reforma sa konala dosť radikálne i dosť rýchlo, čo spôsobilo nemálo vnútornej bolesti tým, ktorí boli úzko spätí v touto formou sv. omše. Existujú svedectvá o žiadostiach adresovaných Pavlovi VI. o udelenie povolenia sláviť tridentskú liturgiu. Spomína ich sám Bugnini v spomínanej knihe o liturgickej reforme. Aj kardinál Jozef Ratzinger si viackrát poťažkal na netolerantnosť svojich „biskupských spolubratov“ v tejto záležitosti. Necítim sa kompetentným hodnotiť, či tá rýchlosť a razantnosť uvádzania liturgickej reformy do praxe spôsobila takýmto veriacim menej bolesti, než by bola spôsobila pomalšie zavádzaná reforma a tým menej sa cítim kompetentným posúdiť,

*Arcibiskup Piero Marini,
majster pápežských ceremónii,
bývalý osobný tajomník arcibiskupa Bugniniho*

nakoľko to mohol alebo nemohol ovplyvniť arcibiskup Annibale Bugnini. Sú to už veci, ktoré sa nedajú – a to by už ani nebolo dobré – vrátiť späť. Ale rovnakej chyby by sa dopustili teraz tí, ktorí by podobnú bolesť spôsobovali tým veriacim, ktorí sú úzko spätí so súčasnou riadnou rímskou liturgiou, ak sa by netolerantne a necitlivo dožadovali tridentskej liturgie za „každú cenu“.

Osobne si myslím, že kritiku arcibiskupa Bugniniho treba brať s veľkou rezervou minimálne z uvedených dvoch dôvodov: po prvé: kto nič nerobí, nerobí ani chyby, ale kto niečo robí, urobí aj nejaké chyby. Arcibiskup Bugnini bol „projektantom“ pokoncilovej liturgickej reformy a navrhoval Pavlovi VI. určité riešenia a rozhodnutia. V takýchto situáciách sa niekedy výsledok nedá jasne predvídať. V tom je do istej miery veľkosť i slabosť osôb stojacich v úlohách, v ktorých sú povinní prijímať rozhodnutia. A na tomto stoja chvály tých, ktorí Bugniniho a jeho liturgické reformy chvália a na tom istom stojí aj kritika Bugniniho odporcov. Ak však konal v dobrej vôli, je to v poriadku. Po druhé: Bugnini pri príprave a zavádzaní reformy vykonal obrovský kus práce, ak rozhybal taký kolos, akým je Katolícka Cirkev rímskeho obradu. Už na toto jeho úsilie a prácu treba hľadieť s úctou, lebo pomáhal až trom pápežom. Nemali by na to zabúdať ani jeho zástancovia, ani kritici.

Autor:

prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD.

POROVNANIE BISKUPSKÉHO OMŠOVÉHO OBLEČENIA OBOCH FORIEM RÍMSKEHO RÍTU

Na prvom obrázku vidíme oblečenie súčasného pápeža Benedikta XVI. Na hlave má *biskupskú mitru* a v pravej ruke pápežskú *pastiersku palicu* (*baculus*), ktorá je zakončená krížom s korpusom Ukrižovaného (u ostatných biskupov má jednoduché zakončenie bez kríža). Pápež má na sebe oblečené *vrchné omšové rúcho* (*casula*; nazýva sa aj *ornát*), pod ním, ako je to vidieť na obrázku, má oblečené *dlhé biele rúcho* (*alba*) a pod ním má oblečenú aj *bielu reverendu* (biskupi majú *fialovú reverendu* a kardináli *červenú reverendu*). Na rukávoch pápeža je vidieť, že má pod reverendou oblečenú bielu košeľu s ozdobnými gombíkmi). Arcibiskup Marini má na prsiach *biskupský kríž* (*crux pectoralis*), pápež ho má pod ornátom, preto ho nevidieť. Všimnite si, že Benedikt XVI. má obuté *biele ponožky* a *červené črievice*. Na ramenách má *pápežské pálium* (arcibiskupi na území svojej cirkevnej provincie nosia *jednoduché pálium*) a na pravej ruke pápežský *rybársky prsteň* (biskup nosí *biskupský prsteň*). Arcibiskup Marini má na hlave (nie je vidieť) *biskupskú čiapočku* (*pileolus*) vo farbe svojho rúcha. Nakoľko asistuje pápežovi pri sv. omši, má oblečenú *fialovú reverendu*, na ktorej má *krátke biele rúcho* (*rochetum*), *biskupský kríž*, *biskupský prsteň* (*anulus*) na pravej ruke a obuté čierne topánky. Zdá sa, že prax nosenia biskupského kríža nie je jednotná: niektorí bis-

kupi ho nosia viditeľne na ornáte, iní (viď pápež) ho nosia pod ornátom. *Caeremoniale Episcoporum* v bode 61 uvádza, že biskupský kríž má byť pod ornátom (avšak Ján Pavol II. udelil povolenie, že môže byť aj na ornáte).

Na druhom obrázku vidíme oblečenie biskupa pri slávení tridentskej sv. omše. Na hlave má *biskupskú čiapočku* (*pileolus*) a na rukách *rukavičky*, pričom na pravej ruke má *biskupský prsteň*. Oblečené má *vrchné liturgické rúcho* (*ornát*) bordovej farby, pod ním podľa starobylého zvyku má *dalmatiku* (diakonské vrchné rúcho červenej farby; zdá sa, že napriek predpisu v bode 56 *Caeremoniale Episcoporum* z roku 1985 v pokoncilovom rímskom rite prax nosenia dalmatiky biskupmi pri slávnostných príležitostiach sa vytratila; nosenie dalmatiky biskupmi – nie kňazmi – pri slávnostných sv. omšiach bolo v Cirkvi starobylou praxou; predpis z roku 1985 ju však ponecháva len ako možnosť), potom ešte *dlhé biele rúcho* (*alba*), ktoré je dole bohato zdobené čipkami, a napokon má ešte *fialovú biskupskú reverendu*. Treba si všimnúť, že na nohách má obuté *biele črievice*. Vedľa biskupa stoja dvaja diakoni, ktorí majú oblečené *dalmatiku*, *albu*, *čiernu reverendu* a *čierne topánky*. Jeden z diakonov drží v rukách biskupovu *mitru*.

Dr. Jozef Skupin

Zodpovedný redaktor: Dr. Jozef Skupin. Redakčná rada: prof. ThDr. ICLic. Ján Duda, PhD. (predseda); prof. ICDr. ThDr. František Dlugoš, PhD.; ICDr. Miloš Pekarčík, PhD. Grafická úprava: Mgr. Marián Jabrocký. Jazyková spolupráca: Mgr. Slavomíra Glovňová. Vydáva Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula 12, 053 04 Spišské Podhradie pre Cirkevný súd Spišského biskupstva. Adresa redakcie: Cirkevný súd Spišského biskupstva, Spišská Kapitula 13, 053 04 Spišské Podhradie, tel./fax: 053/4194177, internet: <http://tribunal.kapitula.sk>; e-mail: tribunal@kapitula.sk. Cenzor: ThDr. Alojz Frankovský, PhD. Imprimatur: Mons. prof. ThDr. František Tondra, spišský diecézny biskup, z dňa 8. 11. 2002, prot. č. 227/2002. Registračné číslo: MK SR 2893/2000, ISSN 1336-1600, EAN 9771336160003 11. Tlač: Tlačiareň Kežmarok.